Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie
Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company

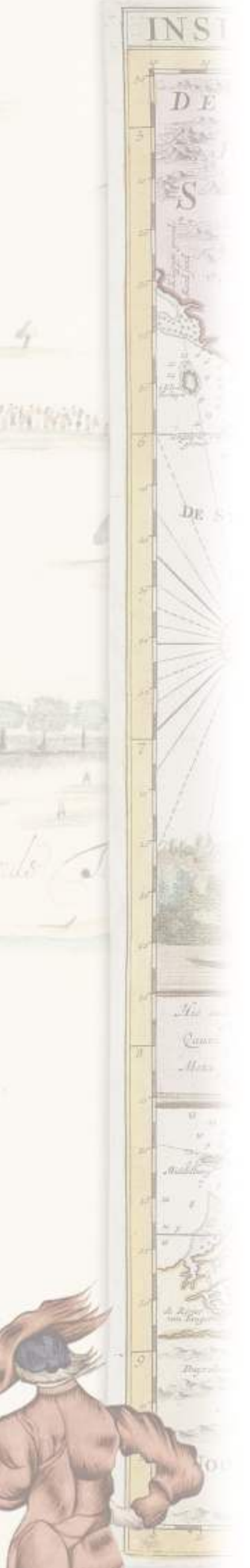

296 Batavia

DEEL 7/PART 7

296-297 Anoniem / Anonymous, ca./c. 1710 :
[Kaart van de landerijen in het deel van de Bataviase Ommelanden tussen het land Menteng in het noorden, de Grote Rivier in het oosten, het land Tandjoeng West in het zuiden en de Kali Angkee in het westen]
[Map of the estates in the part of the Batavia Ommelanden between the estate of Menteng to the north, the Great River to the east, the estate of Tandjoeng West to the south and the Kali Angkee to the west]

298 Michiel Ram, Cornelis Coops, 1701 :
[Kaart van de expeditie ondernomen tussen 23 juli en 1 augustus 1701 door Michiel Ram en Cornelis Coops ter verkenning van de bovenloop van de Grote Rivier].
[Map showing the expedition carried out by Michiel Ram and Cornelis Coops between the 23rd of July and the 1st of August 1701 for the purpose of exploring the upper reaches of the Great River].

299 Anoniem / Anonymous, 1780 :
Kaart van de Nummer Paalen / Tuschen / Meester-Cornelis en Buijtenzorg.
Map of the Numbered Posts / Between / Meester Cornelis and Buitenzorg.

300-301 Anoniem / Anonymous, 1815 :
Geografische Caart / van de Stad en / Ommelanden Zo Mede van / het voormalige Regenstchap / Buijtenzorg.
Geographical Map / of the City and / Ommelanden Including / the former Regency of / Buitenzorg.

302 Pieter Tency, 1801 :
N:o 9 / Caartje, / Dienende tot aanwijzing van een Water Leyding uijt het Spruijtje Tjiemangis [...].
N:o 9 / Map, / for the Purpose of indicating a Water Conduit from the small river of Tjimanggis [...].

302 B. von Lützow, 1760 :
[Kaart van Buitenzorg en aangrenzende landen tussen Tjipanas in het zuiden tot Kedoeng Waringin in het noorden]
[Map of Buitenzorg and adjoining estates, between Tjipanas in the south to Kedoeng Waringin in the north].

303 Anoniem / Anonymous, voor/before 1760 :
[Kaart van een gedeelte van het land Buitenzorg en de limietscheiding met Kedoeng Badak].
[Map of a part of the estate Buitenzorg and its boundary with Kedoeng Badak].

304 W. Berg, 1775-1780 :
[Kaart van Buitenzorg en aangrenzende landen tussen Tjipanas in het zuiden tot Kedoeng Waringin in het noorden]
[Map of Buitenzorg and adjoining estates, between Tjipanas in the south to Kedoeng Waringin in the north].

304 Anoniem / Anonymous, ca./c. 1810 :
[Kaart van de weg van Buitenzorg naar de Poentjak-pas, met de landen Tsjisaroea en Pondok Gedeh].
[Map of the road from Buitenzorg to the Poentjak Pass, with the estates Tjisaroea and Pondok Gedeh].

305 Anoniem / Anonymous, ca./c. 1808 :
Caart / van het Land / Buijtenzorg / toe behoorende / Aan / Zijn Exelentie / Den Hoog Edele Gestrenge Heer / Herman Willem Daendels / Maerschalk van Holland / Gouverneur Generaal / Van Indie / Etc. Etc. Etc.
Map / of the Estate / Buitenzorg / belonging to / His Excellency / The Right Honourable / Herman Willem Daendels / Marshall of Holland / Governor-General / Of the Indies / Etc. Etc. Etc.

306 Johannes Rach, leerling of navolger, ca. 1775 :
Het Gezigt van de Beuijten Plas West Tanjong of hernamt / Oostvrisland van het Heerre huijs af te sien na de Torn geleegen op het / Groote Eijland Iava 20 Paalen boven Batavia.
View of the Estate Tandjoeng West or renamed Oostfriesland / as seen from the Mansion towards the Tower situated on the / Great Island of Java 20 Palen above Batavia.

307 Johannes Rach [leerling of navolger/pupil or follower], ca./c. 1775 :
Het Gezigt van de Beuijten Plas West Tanjong of hernamt Oostvris / land van de Toren af te zien Na het Herrehuijs geleegen op het Groot Eijland Iaava, 20 Paalen boven Batavia.
View of the Estate Tandjoeng West or renamed Oostfriesland / as seen from the Tower Towards the Mansion, situated on the Great / Island of Java, 20 Palen above Batavia.

307 Johannes Rach [leerling of navolger/pupil or follower], 1770-1772 :
Het Gezigt van Yemans van de Rijwegt af te Zien in t / verschiet de Gebergtens Leggende 27 Paalen Buijten Batavia.
View of Tjimanggis as Seen from the Road with / the Mountains in the distance Situated 27 Palen Outside Batavia.

308 Johannes Rach [leerling of navolger/pupil or follower], 1770 :
Het Gesigt van de Bamboeze brugh Leggende over 't / Revier d'Sappang van de beneeden Thuijn na 't Campon Baro, / op Buijten Zorg.
View of the Bamboo bridge Across the / Sappang River from the lower Garden to Kampong Baroe, / at Buitenzorg.

308 Johannes Rach, 1770-1775 :
Het Gezigt van de beneden tuijn op Buijten Zorg met des / Selfs wasplaas Fonteijn Hoogtens en Berrege af te Zien / van het Speelhuijs op Campon Baro.
View of the lower garden at Buitenzorg with its / bathing place Fountain Heights and Mountains as Seen / from the Pavilion at Kampong Baroe.

309 Johannes Rach [leerling of navolger/pupil or follower], 1769 :
Het Gesigt van d Passer en Coekraal benevens d berge d Sallak / en Pangrangoe, int Verschiet te Zien van het Speelhuijs uijt de / Kleene thuijn op Buijtensorg.
View of the Market and Cattle Corral with the mountains Salak / and Pangrango in the Distance as Seen from the / Pavilion in the Minor garden at Buitenzorg.

309 Johannes Rach [leerling of navolger/pupil or follower], 1772 :
Het Gezigt van t Heere Huijs van Buijten Zorch van vooren af te / Zien met desselfs Post Philipina van agtere int verschiet de Gebergtens, / Leggende 52 Paalen Buijten Batavia.
View of the Mansion at Buitenzorg as Seen from the front / and the Post Philippine from the rear with the Mountains in the distance, / Situated 52 Palen Outside Batavia.

310 Johannes Rach [leerling of navolger/pupil or follower], 1772 :
Het Gezigt vant Heere Huijs van Buijten Zorch van Achtere / af te Zien van de Koekraal tusse de 3: en 4: pilar.
View of the Mansion at Buitenzorg from the Rear / as Seen from the Cattle Corral between the 3: and 4: pillar.

310 Johannes Rach, 1770-1772 :
Het Gezigt van 't Fort Philipina over Buijten Zorg / van de Rijwegt af te zien.
View of Fort Philippine at Buitenzorg / as seen from the Road.

311 Johannes Rach, 1772-1775 :
Het Gezigt van de Groote Fonteijn op Buijten Zorg of te /Zien van Booven na Beneeden met desselfs Speelhuijs Lande / Rijen en Berge ter zijde de Groote Waater Bak.
View of the Great Fountain at Buitenzorg as Seen from / Above looking Down with its Pavilion Lands / and Mountains near the Main Water Reservoir.

311 Johannes Rach, 1772-1775 :
Het Gezigt van de Grooten Fonteijn in de Beneden Tuijn op / Buijten Zorg te zien van het Moderrene Speelhuijs na Booven.
View of the Great Fountain in the Lower Garden at / Buitenzorg as seen when looking upwards from the Modern Pavilion.

312 Johannes Rach, 1765-1770 :
Het Gezigt van de Mandadoer zijn Huijs en Pleijn / op Buijten Zorg.
View of the Mandoer's House and Yard / at Buitenzorg.

312 Johannes Rach, 1770-1772 :
Het Gezigt van Batotuulis alwaar de 3 Steene Beelden / Hier Zijn te Zien Effen Booven Buijten Zorg.
View of Batoetoelis where the 3 Stone Statues / Are to be Seen Just Beyond Buitenzorg.

313 Johannes Rach [leerling of navolger/pupil or follower], 1772 :
Het Gezigt van Batotulis alwaar de 2 vodstappen in en Steen te Zien zin / Benevens nog een Groote Steen met desselfs Schrift Zooals het daar is / Bevonden Even Booven Buijten Zorgh.
View of Batoetoelis where the 2 footprints in a Rock are to be Seen / And another Great Rock with its Inscriptions As these were / Recorded Just Beyond Buitenzorg.

313 Johannes Rach [leerling of navolger/pupil or follower], 1772 :
Het Gezigt van Soeke Atie of Harten Lust te zien in de Laaste / Bogt van de Groote Tuijn Even Booven Buijten zorg.
View of Soekahati or Hartenlust to be seen in the Last / Bend of the Major Garden Just Beyond Buitenzorg.

314 Johannes Rach, 1772-1775 :
Het Gezigt van de Visvangst beneden op Soeke Atie of / Harten Lust effen boven Buijten-Sorg.
View of the Fish Trap at the lower side of Soekahati or / Hartenlust just beyond Buitenzorg.

314 Johannes Rach [leerling of navolger/pupil or follower], 1772 :
Het Gezigt van Indramago 7 Paale Booven Buijten Zorg af te / zien in 't overkoomen van de Revier.
View of Dermaga 7 Palen Beyond Buitenzorg as / seen when crossing the River.

315 Johannes Rach, 1770-1772 :
Het Gezigt van Indramago Binnen op het Pleijn met des / selfs Speelhuijs Fonteijn en Bruggen 7 Paale Booven / Buijten Zorg.
View of Dermaga as seen on the Square with its / Pavilion Fountain and Bridges 7 Palen Beyond / Buitenzorg.

315 Johannes Rach, 1770-1772 :
Het Gezigt van Pondaccadee of te zien van beneede in de / Tuijn na Booven op't Heeren Huijs Leggende 9 Paalen Booven / Buijten Zorg.
View of Pondok Gedeh as seen from the Garden below / looking upwards at the Country House Situated 9 Palen Beyond / Buitenzorg.

316 Johannes Rach, 1771 :
Het Gezigt van Cicaro 18 Paalen Booven Buijtenzorg af te / Zien in de booven Tuijn van het Speelhuijs na Beneeden.
View of Tjisaroea 18 Palen Beyond Buitenzorg as / Seen when looking down from the Pavilion in the upper Garden.

II Java en Madoera / Java and Madura

Atlas Maior · nationaalarchief · Universiteit Utrecht · KNAG

316 Johannes Rach, 1770-1772 :
Het Gezigt van de berg Pangarangang op Cicaro 18 Paalen Booven / Buijtenzorg van de flakten af te Zien na booven Langs de moes / Tuijn de wooning van de Mandadoer en Speelhuijs.
View of Mount Pangrango at Tjisaroea 18 Palen Beyond / Buitenzorg as Seen from the plains upwards Over the vegetable / garden the Mandoer's house and the Pavilion.

317 Anoniem / Anonymous, 1817 :
Buitenzorg / zoo als het was op den 6 Aug. / 1817.
Buitenzorg / as it was on the 6th of August / 1817.

318 A.J. Latour, toegeschreven/attributed, ca./c. 1821 :
[Aanzicht van de voorzijde van het paleis te Buitenzorg].
[Frontal view of the palace at Buitenzorg].

318 Anoniem / Anonymous, ca./c. 1818 :
[Aanzicht van de voorzijde van het paleis te Buitenzorg na een aardbeving].
[Frontal view of the palace at Buitenzorg after an earthquake].

Meester Cornelis-Buitenzorg. De bladen 294 t/m 301 bieden op kaarten van kleine en middelgrote schaal een overzicht van de Bataviase Ommelanden ten zuiden van Meester Cornelis tot voorbij Buitenzorg. Deze delen werden in hoofdzaak pas vanaf ca. 1685 verkend en geleidelijk aan ontgonnen, na de afgedwongen verlegging van de oostgrens door de verdragen met Mataram van 1677-1678 en de feitelijke onderwerping van Bantam in 1684.

Meester Cornelis-Buitenzorg. On various small- and medium-scale maps, sheets 294 to 301 offer a survey of the Batavian *Ommelanden* south of Meester Cornelis as far as beyond Buitenzorg. Generally speaking, this area was only explored after around 1685 and thereafter was gradually reclaimed, following the enforced shifting of the eastern boundary by treaty with Mataram in 1677-1678 and the *de facto* subjugation of Bantam in 1684.

(pag. 294-295: / pp. 294-295:)

Nationaal Archief, 4.VEL 1186.

[Anoniem, ca. 1710] :
[Anonymous, c. 1710] :

[Kaart van de landerijen in het deel van de Bataviase Ommelanden tussen het land Menteng in het noorden, de Kali Tjiakoeng in het oosten, het land Tandjoeng West in het zuiden en de Kali Krokot in het westen]

[Map of the estates in the part of the Batavia Ommelanden between the estate of Menteng to the north, the Kali Tjiakoeng to the east, the estate of Tandjoeng West to the south and the Kali Krokot to the west]

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 130,5 x 193 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 130,5 x 193 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Deze kaart en de westelijk aansluitende op de bladen 296-297 geven voor de genoemde delen van de zuidelijke Ommelanden een kadastraal overzicht omstreeks 1710 van de percelen en de namen van de eigenaars op de laatst bekende transactiedata. Ze sluiten aan de noordzijde bij benadering aan op de vermoedelijk iets oudere overeenkomstige kaarten van de landen tussen de zeekust en Meester Cornelis op de bladen 210-211 en 230-231.

This map, and the one which adjoins it to the west on sheets 296-297, give a cadastal survey of these parts of the southern *Ommelanden* around 1710 by indicating the individual parcels and estates and the names of the owners on the last known dates of transaction. On the northern side, they join up approximately with the somewhat older corresponding maps of the estates between the coast and Meester Cornelis on sheets 210-211 and 230-231.

(pag. 296-297: / pp. 296-297:)

Nationaal Archief, 4.VEL 1187.

[Anoniem, ca. 1710] :
[Anonymous, c. 1710] :

[Kaart van de landerijen in het deel van de Bataviase Ommelanden tussen het land Menteng in het noorden, de Grote Rivier in het oosten, het land Tandjoeng West in het zuiden en de Kali Angkee in het westen]

[Map of the estates in the part of the Batavia Ommelanden between the estate of Menteng to the north, the Great River to the east, the estate of Tandjoeng West to the south and the Kali Angkee to the west]

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 135 x 225 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 135 x 225 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

(pag. 298: / p. 298:)

Na de grote aardbeving van begin januari 1699 werden in Batavia berichten ontvangen over zeer omvangrijke aardverschuivingen aan de bovenloop van de Tjiliwoeng en de Tjisadane, welke laatste rivier de grens met het sultanaat Bantam markeerde. Daarbij zouden zelfs de lopen van deze rivieren drastisch zijn veranderd, wat voor de Hoge Regering terstond aanleiding was een eerste verkenning door de vaandrig Govert Knoll te later uitvoeren. Vanwege de ontoegankelijkheid van het inderdaad over grote gebieden verwoeste terrein moest deze echter al na enkele dagen onverrichterzake terugkeren, zonder zelfs maar de bovenloop van de Grote Rivier bereikt te hebben. In juli en augustus 1701 werd een tweede, beter georganiseerde expeditie uitgezonden onder leiding van de baas-kaartenmaker Cornelis Coops (zie ook blad 64 e.v.) en de kapitein Michiel Ram, die in de loop van tien dagen vanaf Meester Cornelis de voet van de Pangrango bereikten en het getroffen gebied zo goed mogelijk karteerden. Hun hier gereproduceerde kaart is een der eerste van deze landen rondom en zuidelijk van het latere Buitenzorg en daarmee van bijzondere historische betekenis. Het expeditieverslag is toegevoegd in de transcriptie uit het *Dagregister* door dr. F. de Haan in diens *Priangan* (Tweede Deel, *Bijlagen en Excursen*). Zie ook de kaarten van ongeveer hetzelfde gebied uit de late achttiende en vroege negentiende eeuw op de bladen 304-305.

After the great earthquake at the beginning of January 1699, reports were received in Batavia of enormous landslides in the upper reaches of the Ciliwung and of the Cisadane, the river which marked the boundary with Bantam. It was said that this event had even drastically altered the courses of these rivers, upon which the High Government immediately decided to have an initial exploration made under *Vaandrig* Govert Knoll. However, because of the inaccessibility of what were indeed large tracts of ravaged terrain, after only a few days the expedition had to return without having been able to accomplish the mission; in fact without having even reached the upper reaches of the Great River. In July and August 1701, a second, better equipped expedition was dispatched under the leadership of Chief Map-maker Cornelis Coops (see also sheets 64 *et seq.*) and Captain Michiel Ram. This reached the foot of Mount Pangrango from Meester Cornelis after a ten-day march, where they mapped the disaster area as well as possible. Their map, which is reproduced here, is one of the first of this region in the vicinity of and to the south of what was later Buitenzorg and is therefore of great historical importance. The extensive report of the expedition has been included in the transcription made from the *Dagregister* by Dr F. de Haan and published in his *Priangan* (Second Volume, *Bijlagen en Excursen*). See also the maps of more or less the same area dating from the eighteenth and early nineteenth centuries on sheets 304-305.

Nationaal Archief, 4.VEL 1168.

Michiel Ram, Cornelis Coops, 1701 :

[Kaart van de expeditie ondernomen tussen 23 juli en 1 augustus 1701 door Michiel Ram en Cornelis Coops ter verkenning van de bovenloop van de Grote Rivier].

[Map showing the expedition carried out by Michiel Ram and Cornelis Coops between the 23rd of July and the 1st of August 1701 for the purpose of exploring the upper reaches of the Great River].

Schaalstok van 6000 Roeden = [ca. 1 : 154.000].
Scale-bar of *6000 Roeden* = [approximately 1 : 154,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 82 x 62,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 82 x 62.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verklaringen: [rechtsboven] een verslag van de expeditie door Michiel Ram en Cornelis Coops, identiek aan het rapport opgenomen op 9 november in het *Dagregister* te Batavia :
Explanations: [upper right] a report of the expedition by Michiel Ram and Cornelis Coops, identical with the report entered in the Batavia *Dagregister* on the 9th of November 1701 :

Edele Hoog Agtbare Heer M:r Willem van Outhoorn, Gouverneur Generaal van Nederlants India.

In voldoeninge van Uw HoogEde. g'eerde ordre omme te vernemen den toestant der Bataviase grote revier, sijn de ondergetekende ten dien eijnde op

Saturdagh den 23e der gepasseerde maand Julij 's morgens ten 6 uuren van hier vertrocken en 's Comps. besettingh op Mr. Cornelis gepasseert sijnde, omtrent 11 uuren in 't negorijtje Rombout, gelegen aan de oostzijde der rivier, regt tegenover 't land van de E. Heer Cornelis Chastelijn, genaamt Seringsing, aangekomen, van waer 's naermiddags ten 3 uuren onse reijs verder voortsetteden, doorreijdende de drie spruijtjes Soekatamoe, Siekompaijt en Noessa Cambangan, tot aan 't negorijtje Pondok Radjak, alwaer wij ongevaer ten 7 uuren aanquamen en dien nagt verbleven.

Den 24e d.o 's morgens omtrent 6 uuren verlieten wij desen plaets en quamen ten 10 uuren in 't negorijtje[s]

Codong Alang, gelegen aan 't spruijtje tot 's naermiddags 4 uuren, alswanneer wij voortmacheerden tot ongeveer 5 uren, comende in de negorij Campon Baroe, sijnde de woonplaets van den Javaan Tanoe Jieuwa, Hooft van dese en verder naar boven leggende negorijtjes, daer wij des nagts verblijf hielden,

Den 25e d.o 's morgens ten 6 uuren van hier schijdende, passeerende de negorijtjes Banter Jatij, Babakkan, Pondok Sampor, Barning Siangh, Sankorjang en Paring Banting, van welcke laestgem[elte] plaets wij de Batavise grote rivier doorreden en aan de westkant onse rijs vervolgden door de negorijtje[s] Katoe Lampa en Tadjoeragon, lopende van hier de spruijt Sigondang N. Wt.waerts tot in de rivier van Tangerang. Een wijnig verder opwaerts passeerde 't revierjte Jamboe Lowok en arriveerden omtrent 10 uuren in 't negorijtje Serang, sijnde de laetste en hoogste plaets in dit gebergte, daer wij ons 't resterende van den dag en des nagts uijtrusteden.

Den 26e d.o des smorgens pijlden wij de bergen Pangorango Z.O. 1/2 Z. en Goenoeng Sallak Wt.Z.Wt. van ons en vertrocken omtrent 7 uuren [onse paerde nevens de meeste bagagie door d'onbruijkbare wegen niet langer connende medevoeren, hier latende] over stijl en hoog gebergte te voet tot aan de Batavise grote rivier Tsiliwong, daer 't riviertje Tsi Esse in deselve uijtstroomt; verder door en langs de kant van voorn[oemde] Batavias gr[ote] rivier omtrent 3/4 uurs voortgemarcheert zijnde, quamen ter plaetse daer de spruijt Soukabiers mede in voorn[oemde] grote revier uijtloopt. Nog omtrent 1 1/4 uur met veel moeijte langs en door dese spruijt geavanceert sijnde, quamen omtrent ten 3 uuren tot digt aan de voet van den berg Pangerango op een vlakte, bij ons de naam gegeven Pondok Alon-alon. Moesten, doordien wij geheel vermoeijt waren, aldaer onse nagtrust houden, hebbende ruijm 6 uiren ver gemarcheert en de bovengen[oemde] revieren en spruijten alle gants suijver en klaer sonder de minste troebelheijt bevonden.

Den 27e d.o met het limieren van den dag lieten wij onse bamboesen met water vullen, alsoo 't selve op de aanstaande pasagie niet te bekomen was, en sonden eenige Javanen uijt om de wegen te cappen, die door ons ten 7 uuren gevolgt wierden langs en op een hoge stijlte tot digt aan den top van den berg Pangerango. Naer 2 uuren marcheren langs dese stijlte tot op den rug gekomen zijnde, bevonden deselve 18 à 12 en op veele plaetsen maer 4 à 5 voeten breet, door de aartbeving langsheenswaer gebroocken, met grote cloven gescheurt en van malkanderen geborsten, leggende de aarde, die alhier rood van coleur is, nevens eenige sware steenen langs de stijlte nederwaerts, soomede eenige grote bomen haer wortels dwars over den smalle rug deser hoogte, insonderheijt eene van ongemene grote, leggende met het stam-end, dat na gissinge 13 à 14 voeten in 't rond dik was, omtrent 6 vadem van den rug oostwaerts, cunnende, bij de wortel zijnde, buijten de bosschagie tot in 't gebergten sien, zijnde alhier ogenschijnlijk de grootste en meeste instorting met de aartbevinge geschiet. Dese plaets wierd door ons genaamt Pondok Kidang. Aan de oostkant deser berg siet men omtrent 50 à 60 roeden stijl nederwaerts de spruijt Soekabieres en aan de westcant de in de Tangerangse rivier uijtlopende spruijt Tsiekartak. Alhier lieten wij onse provisiën en verdere bagagie; sonden de Javanen, terwijl wij wat nedersaten, om een passagie hoger te cappen, dat bijna door de stijlte onmogel[ijk] was; clommen egter omtrent 4 uuren seer moeijelijk een uur verder opwaerts tot de drie waterloopjes daer de spruijt Soukabires zijn oorspronk neemt, vallende als uijt een bamboes van 't stijle en hoge gebergte nederwaerts. Pijlden alhier den berg Zallak Wt. Ten Nde. van ons, en dewijl de onmogel[ijkheij]t ons verhinderde verder te comen, zijn wij, alles klaer en wel besigtigt hebbende, langs de voorn. passagie weder teruggekeert naer Pondok Kidang, alwaer wij omtrent 6 uuren aanquamen en die nagt ons verblijf hielden.

Den 28e d.o 's morgens ten 6 uuren langs de gekapte weg den rug deser berg verlatende, quamen ontrent ten 10 uuren weder op Pondok Alon-alon, alwaer wij, door 't gaan afgemat zijnde, stil bleven tot ongevaer een uur, alswanneer onse reijs vervolgde over 't hoge land langs en omtrent de rivier Soukabires tot de Batavise grote rivier Siliwang en de mond van 't riviertje Tsi Esse. Sagen verscheijde tekens aan eenige grote in de laagte staande bomen van 't hoge water ten tijde der aartbevinge, sijnde de bast door 't aanstromen der sware bomen en houten beschadigt, sittende de doenmaels afgekomen modder ontrent 3 roeden boven de voorn[oemde] rivieren. Quamen eijndelijk omtrent 5 uuren in 't negorijtie Tserang, daer wij die naght verbleven.

Den 29e d.o 's morgens ongevaer 6 uuren vertrocken wij met de paerden en bagagie van Tserang om de spruijt Tsiekartak te besigtigen. Passeerde de spruijtjes Tsipako en Randsjamaija door 't negorijtje Randsjamaja, alwaer 5 huijsjens staan, quamen naer 't afgaan van een stijle hoogte ten 6 uuren tot aan voorn[oemde] rivier Tsiekartak. Peijlde alhier den top des berg Pangorango Z.Ot. en Gounong Sallak W.Z.Wt. van ons. In dese spruijt vernamen wij eenig en troebel water, onstaande door de waterloopjes van het ruwe aarde gebergte afkomende, sijnde de berge van dese kant met de aartbevinge besonder veel gescheurt en van malkanderen geborsten. Bevonden aan verscheijde geboomtens en wallen, dat het water 5 à 5 1/2 roeden ten tijden der schuddinge hoog moet sijn geweest. Naer dese besigting keerden wij weder terugh door Randsjamaija oostwaert naer 't negorijtje Tadjoeragon; quamen aldaer ten 11 uuren. Alhier heeft men een lijnregte laan of passagie, omtrent 10 voeten breet en 1/4 mijl lang, aan wederzijde beplant met sware drioensbomen, alwaer (naer 't seggen der Javanen) den gew[esen] Coning van Padjajaran gen[aem]t Pakkowang sig ging verlustigen. Des naermiddags ten 1 uur verlieten wij dese negorij en passeerden de grote Batavise rivier bij de negorijtjes Katoe Lampa en Parong Banting, leggende aan bijde zijden deser rivier; marcheerden vervolgens langs de oostwal tot de negorij Kampon Baroe, alwaer wij ten 4 uuren arriveerden en onse nagtrust hielden.

Den 30e d.o 's morgens ten 6 uuren schijden wij van Campon Baroe en namen onse weg naer Padjajaran. Passeerden omtrent het negorijtje Bantar Kambang de Grote Rivier en quamen omtrent 7 uuren op Padjaran voornoemt, sijnde eertijds de hofhoudingplaets van den Coning Pakkowang, gelegen op een tamelijke hoogte tusschen de rivieren Tsiliwong en Tangerang, hebbende de brete ongevaer van 250 roeden. Bevonden in desen verwoeste landstreek verscheijde oude reliquen, als: een platte steen, omtrent 6 1/2 à 7 voeten hoog en 3 1/2 breet, rondom met eenige grote kaijsteenen beleijd en op deselve 6 regels met caracters, die door de outheijt ten merendele versleten en onleesbaer waren. Nabij bij desen heeft men nog 6 opstaande ronde steenen, gelijk stompen van bomen, van 2, 3 en 4 voeten hoog, sijnde de grootste, die 3 voeten van de platte beschreven steen heeft gestaan, met de sware aardschuddinge omvergevallen. 6 à 7 roeden van de voorn[oemde] platte steen staan nog drie beelden van 2 1/2 en 1 1/2 voet hoog, willende naer menschengelijkenisse sijn, dog seer plomp en onbesnoeijt. Vernamen verders niet noterenswaerdig als eenige hoogtens en laagtens nevens 2 grote oude bomen den uijtgank, zijnde naer 't seggen der Javanen de wallen en gragten en de bomen de poort deser geruïneerde vastigheijt geweest. Verlieten dierhalve dit verwoeste en bijna onkenbare coninxhof en gingen een weijnig benedenwaerts aan den oorspronk der riviertjes Passangran en Ankee, die beijde uijt de grond, sijnde rode aarde, quamen uijtlopen; welcke riviertjes doorgepasseert zijnde, arriveerden omtrent 11 uuren in 't negorijtje Cobangdallam, van waer ten 1 uur weder vertrocken en quamen ongevaer 3 uuren op Pagger Wessij in 't negorijtje Kadong Wiringin, daer wij des nagts verbleven.

Den 31e d.o 's morgens ten 6 uuren dese negorij verlaten hebbende, quamen omtrent 11 uuren weder op het land van den E. [Hr.] Cornelis Chastelijn, Seringsing. Lieten 's naermiddags onse bagagie met de Javanen voortdragen en bleven alhier uijtrusten tot Maandagh den 1e Aug., 's morgens ten half sessen, als wanneer wij weeder [de] reijs vervolgden langs de oostzijde der Batavise revier tot 9 uuren dat wij God lof sonder schade aan menschen of vee gehad te hebben dese stad zijn binnengekomen, hebbende de Batavise grote revier mitsgaders alle riviertjes en spruijten, daerin uijtlopende, tot aan 't land van d' Hr. Chastelijn voorn[oem]t suijver en claer als voor de aardbevinge bevonden sonder de minste onsuijverheijt in 't afkoment water te bespeuren, maer ter contrarie de rivier Tangerangh en de spruijt Tsikartak, in deselve uijtkomende, geheel troubel, dat, mits de losse aarde wallen, voornament[lijk] in de regentijd niet staet te verminderen. Dit dan alles naer onse beste kennis en ware ondervinding, breder bij de hiernevens gevoegde kaert blijkende, opgestelt sijnde, sullen wij hopen dat U HoogEdt. voldaen [sij] en [na] ons in UwelEde. veelvermogende gunst gerecommandeert te hebben met diep respect verblijven. (Onder stond) Edele HoogAgtbare Heer U HoogEdts. onderdanige en gehoorsame dienaren. (Was geteekent) M. Ram en Cornelis Coops. In margine, Batavia, den 6e Aug.o. A:o 1701.

(pag. 299: / p. 299:)

Arsip Nasional Republik Indonesia, H 86.

[Anoniem], Batavia den 11 Mars 1780 :
[Anonymous], Batavia the 11th of March 1780 :

Kaart van de Nummer Paalen / Tuschen / Meester-Cornelis en Buijtenzorg.

Schaalstok van 1800 [Rijnlandse roeden] = [ca. 1 : 42.150].
Scale-bar of *1800* [*Rijnlandse roeden*] = [approximately 1 : 42,150].

1 kaart in 2 delen : ms op papier, gekleurd, 76 x 54 cm.
1 map in 2 parts : ms on paper, coloured, 76 x 54 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Op deze kaart in twee delen, links het noordelijk gedeelte vanaf Meester Cornelis en rechts het zuidelijk aansluitende tot Buitenzorg, zijn op de genoemde route onder meer de genummerde wegpalen gemarkeerd die in de latere compagniestijd de afstanden tot Batavia aangaven; zie ook blad 233. Verder zijn in relatief nauwkeurig detail de rivierlopen ter weerszijden van de weg naar Buitenzorg ingetekend, evenals de landerijen met hun namen en die van de eigenaars en de loop van gouverneur-generaals Van Imhoffs Grote Slokan. Op grond van het jaartal, de tekenstijl en de beschrifting van de kaart zou deze wellicht toegeschreven kunnen worden aan Laurent Lusson.

Among the features noted on this two-part map, the left-hand side the northern part from Meester Cornelis and the right-hand the adjoining southern part as far as Buitenzorg, are the numbered mile-posts along the said route, which indicated the distance to Batavia in the late Company era; see also sheet 233. Moreover, the courses of the rivers on either side of the road to Buitenzorg have been recorded in accurate detail, as have been the estates with their names and those of their owners and the trajectory of Governor-General Van Imhoff's *Grote Slokan* (Great Ditch). On the basis of the date, the drawing style and the inscriptions of the map, it can perhaps be attributed to Laurent Lusson.

Map of the Numbered Posts / Between / Meester Cornelis and Buitenzorg.

(pag. 300-301: / pp. 300-301:)

Nationaal Archief, 4.VELH 461.

[Anoniem], Batavia den 31 Meij 1815 :
[Anonymous], Batavia the 31st of May 1815 :

Geografische Caart / van de Stad en / Ommelanden Zo Mede van / het voormalige Regenstchap / Buijtenzorg.

Geographical Map / of the City and / Ommelanden Including / the former Regency of / Buitenzorg.

Schaalstok van 5000 Rijnl. Roeden = [ca. 1 : 75.000].
Scale-bar of *5000 Rijnl. Roeden* = [approximately 1 : 75,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 105 x 137 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 105 x 107 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

De anonieme, maar zeker door Nederlandse landmeterstekenaars vervaardigde geografische kaart op de bladen 300-301 is hier mede gereproduceerd als inleiding op het meest zuidelijke deel van de Ommelanden, het gebied van Buitenzorg, dat aansluitend wordt behandeld op de bladen t/m 318. Ze toont de Ommelanden als geheel ten tijde van

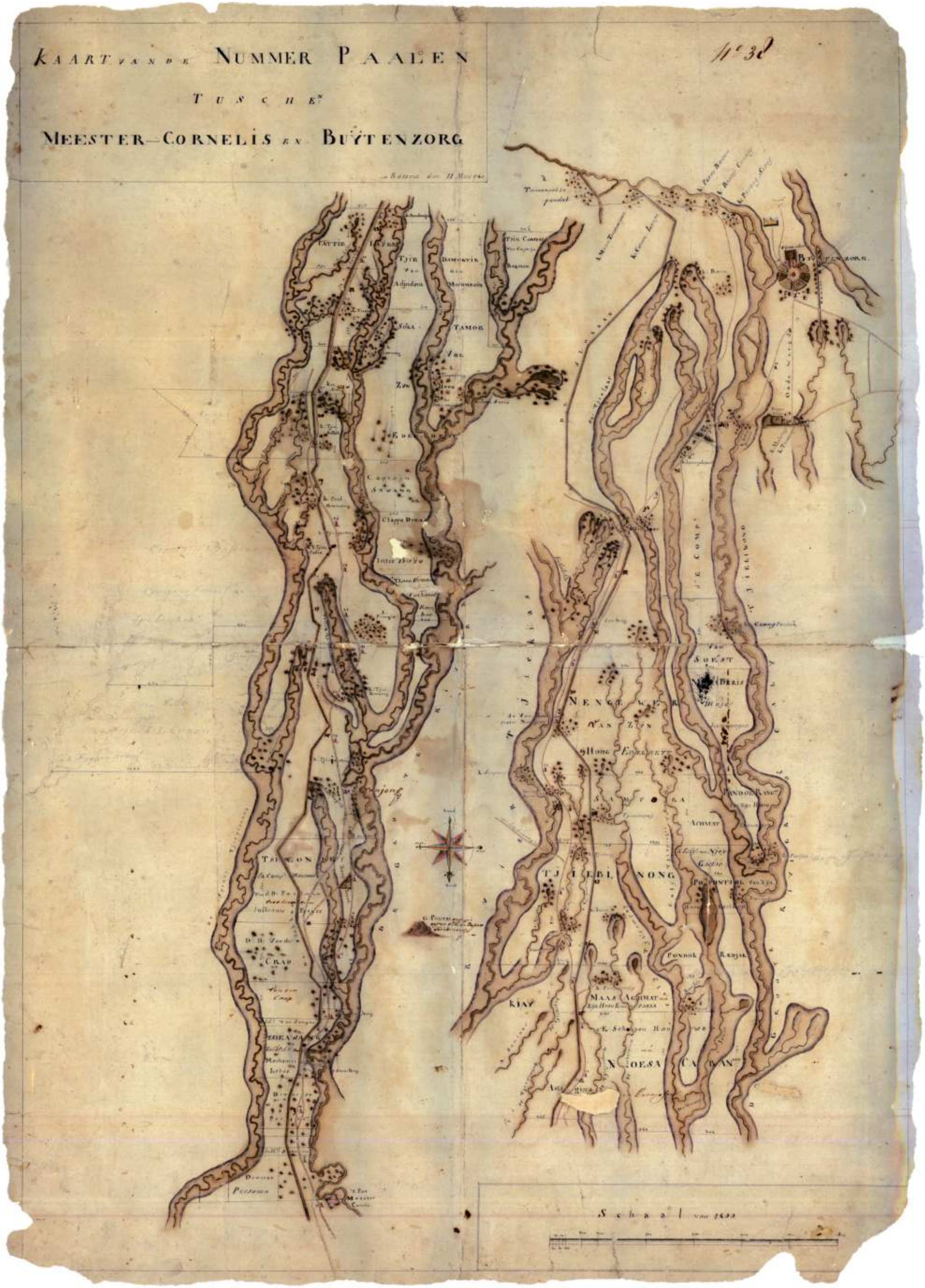
KAART VAN DE NUMMER PAALEN
TUSCHEN
MEESTER-CORNELIS EN BUITENZORG
No 30
Batavia den 11 Maart 1811
Tjiliwong
Tjiliwong
Tjiliwong

(vervolg van pag. 299: / continued from p. 299:)

six-sheet topographical map dating from 1864. The later has been drawn on a larger scale, c. 1 : 50,000, and is perhaps a late copy of the original and possibly multi-sheet map to which Cornelius refers.

boven / above:

Arsip Nasional Republik Indonesia, D 43.

P: Tency, 1801 :

N: 9 / Caartje, / Dienende tot aanwijzing van een Water Leyding uijt het Spruijtje Tjiemangis […].

N: 9 / Map, / for the Purpose of indicating a Water Conduit from the small river of Tjimanggis […].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 35 x 49.
1 map : ms on paper, coloured, 35 x 49 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verklaringen: [rechtsonder] vervolg van de titel :
Explanations: [lower right] continuation of the title :

Opgenoomen ter order van Heeren Heemraden ingevolgen besluijt van de hooge Regeering Dato 29: Januarij 1801 [getekend] P. Tency.

Van verscheidene landerijen tussen Meester Cornelis en Buitenzorg zijn uit de late achttiende en vroege negentiende eeuw detailkaarten bewaard gebleven in het Nationaal Archief van Indonesië, onder meer door de eerste landmeter Pieter Tency, van wie in deze atlas ook de grote plattegrond van Batavia uit 1797 op de bladen 112-113 is opgenomen. Uit dit materiaal is hier een representatief voorbeeld gekozen, een kaart van het landgoed Tjimanggis met het tracé van een nieuw afleidingskanaaltje voor de watertoevoer naar de benedenstrooms gelegen landen. Tjimanggis lag ter hoogte van Depok aan de westzijde van de weg naar Buitenzorg. Johannes Rach tekende de bijbehorende pasar aan de grote weg, die links op het kaartje is aangegeven; zie blad 307 onder.

Several detailed maps of the estates between Meester Cornelis and Buitenzorg dating from the late eighteenth and early nineteenth centuries are preserved in the National Archives of Indonesia, including some by First Surveyor Pieter Tency, who was also the maker of the large 1797 town plan of Batavia on sheets 112-113. One representative example has been chosen from this material, a map of the estate *Tjimanggis* showing a new diversionary canal to supply water to the estates farther downstream. *Tjimanggis* was located near Depok, on the western side of the road to Buitenzorg. Johannes Rach drew the estate's market on the main road, which is indicated on the far left of the map; see sheet 307 below.

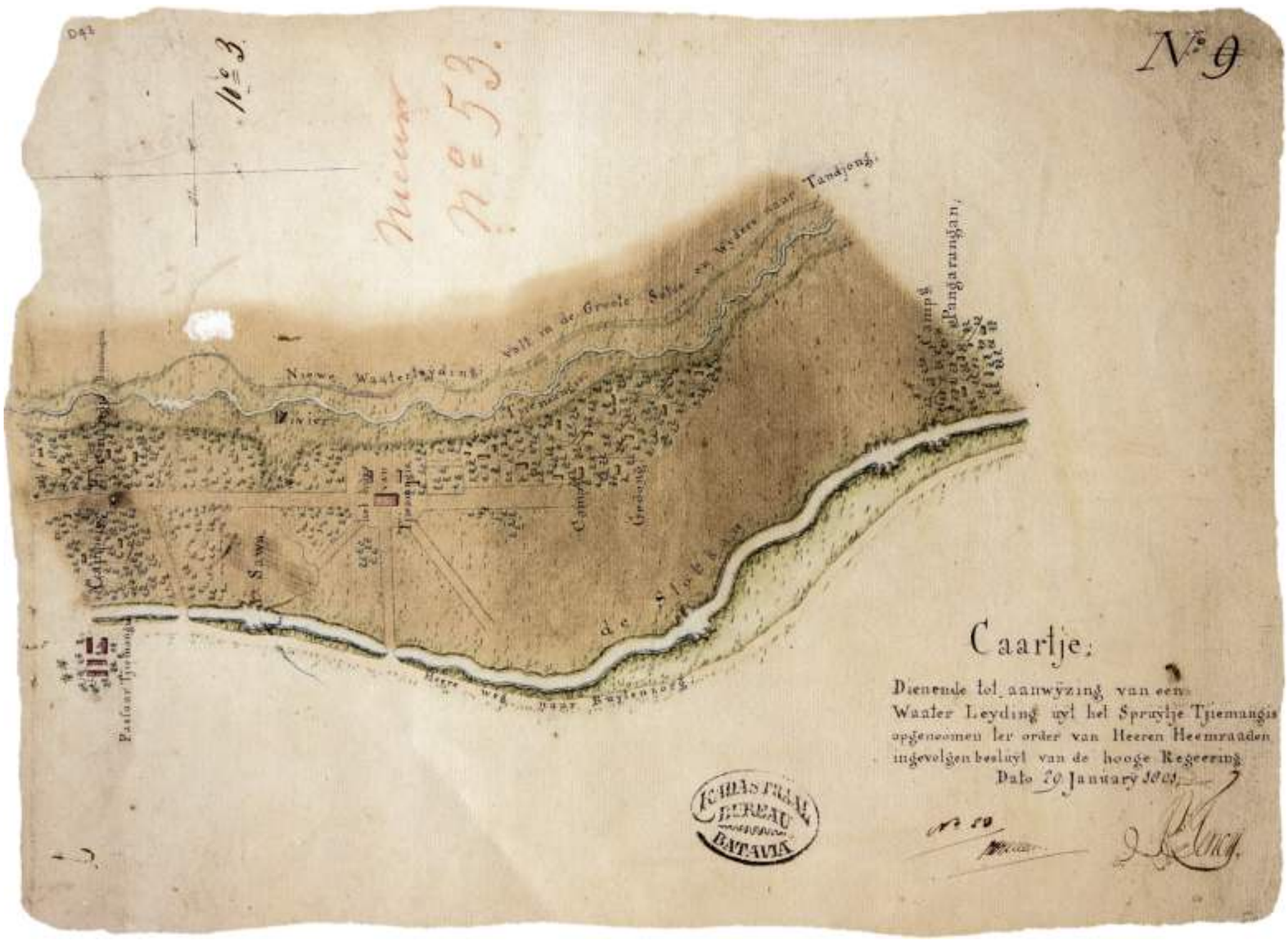

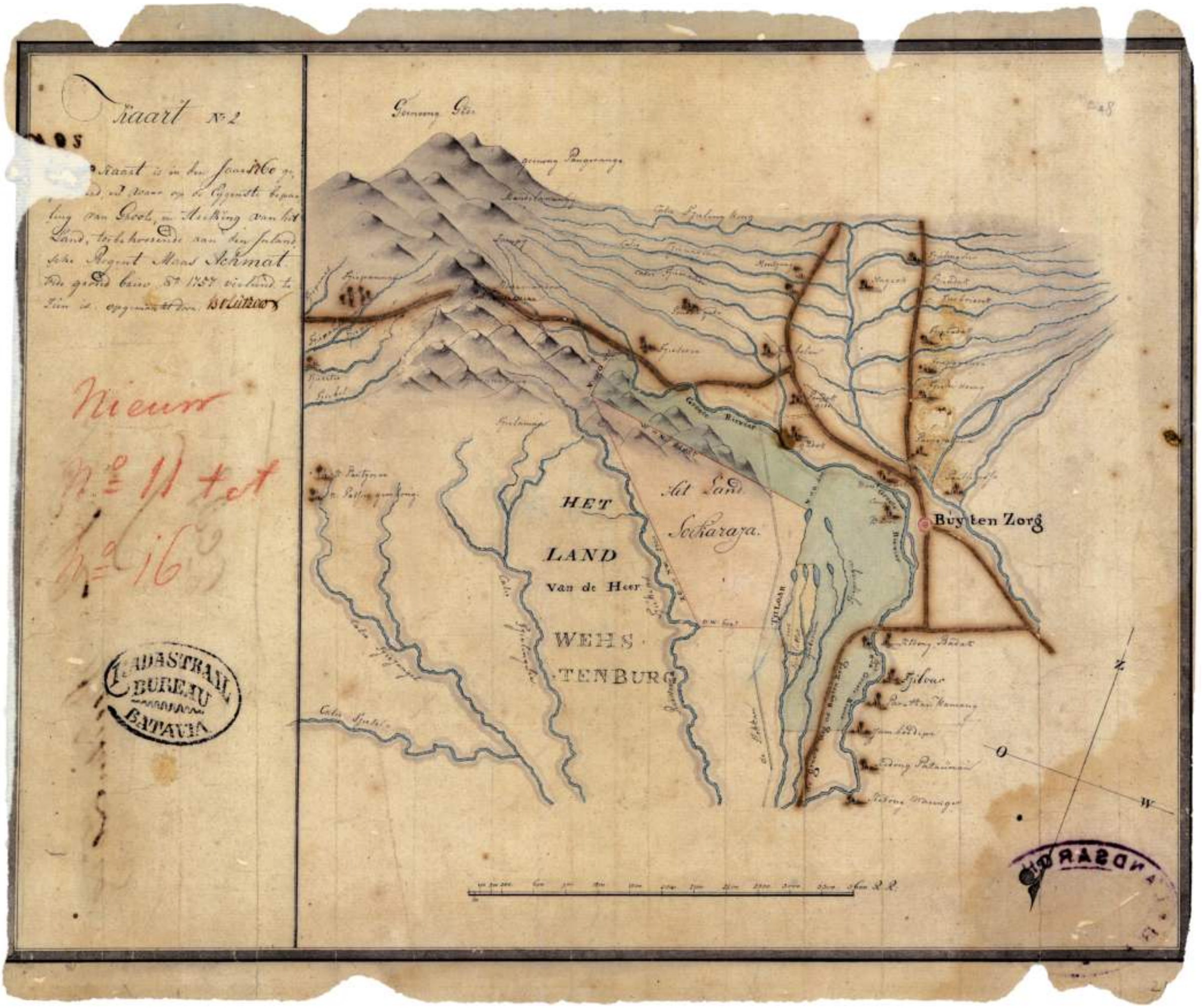

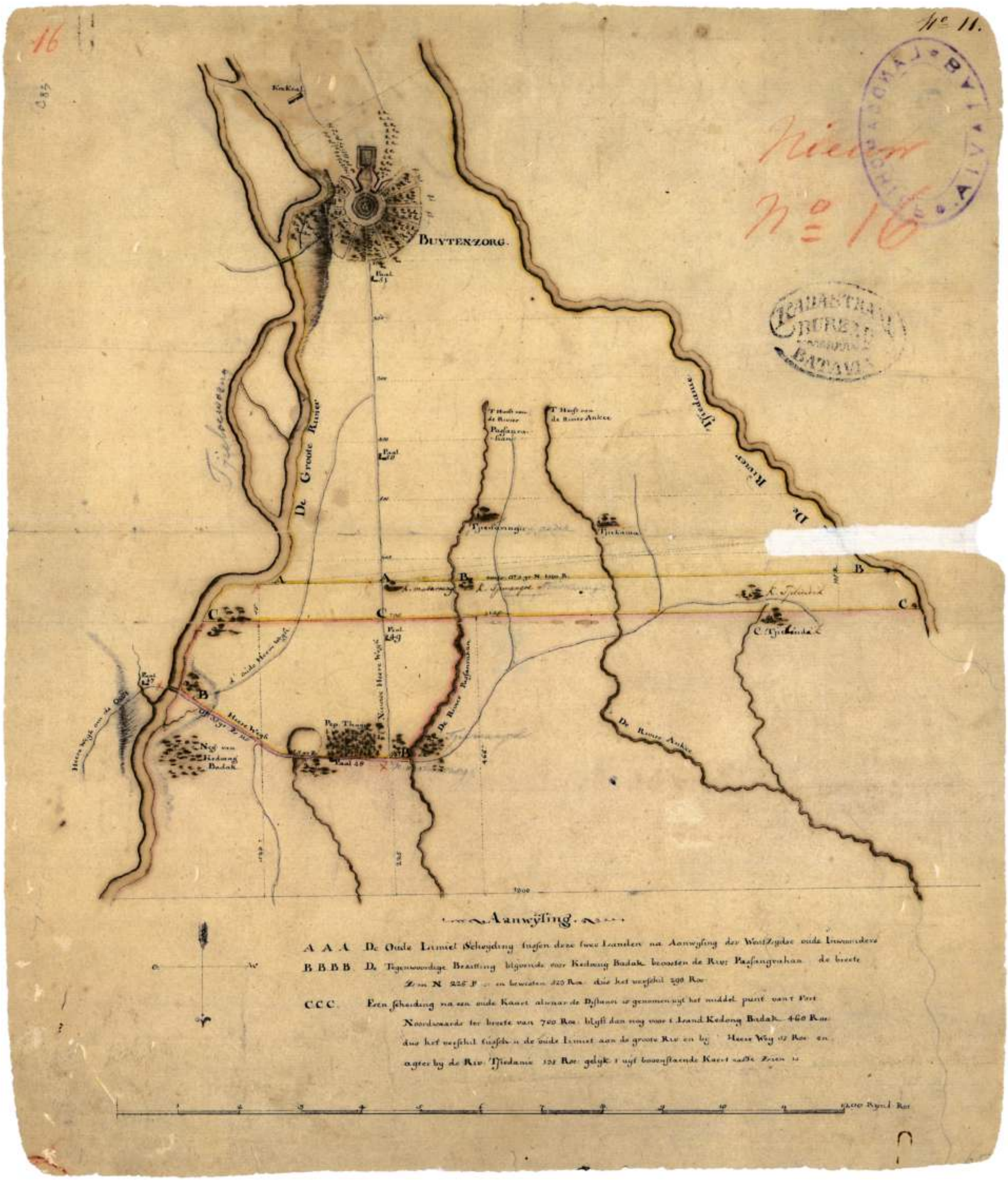
Nº 11.
Buytenzorg.
De Groote Rivier
Rivier Tjiliwung
De Rivier Passanggrahan
De Rivier Ankee
Tjiedanie
Tjiokama
Tjiliwung
Pad 49
Pad 50
Pad 51
Pad 52
Pad 53
Pad 54
Pad 55
Pad 56
Pad 57
Pad 58
Pad 59
Pad 60
Pad 61
Pad 62
Pad 63
Pad 64
Pad 65
Pad 66
Pad 67
Pad 68
Pad

boven / above:

Arsip Nasional Republik Indonesia, G 5.

W: Berg, [1775-1780] :

[Kaart van Buitenzorg en aangrenzende landen tussen Tjipanas in het zuiden tot Kedoeng Waringin in het noorden]

[Map of Buitenzorg and adjoining estates, between Tjipanas in the south to Kedoeng Waringin in the north].

Schaalstok van 3600 R. Roeden = [ca. 1 : 52.400].
Scale-bar of *3600 R. Roeden* = [approximately 1 : 52,400].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 46 x 71 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 46 x 61 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksonder.
Orientation: north is lower left.

De kaart komt goeddeels overeen met die op blad 302 onder, maar reikt iets verder naar het zuiden en westen, waardoor het gehele land Buitenzorg kan worden getoond. Dr. F. de Haan geeft in zijn beschrijving als uiterste datering ca. 1780. Zie ook blad 306.

gouverneur-generaal Van Imhoff na 1744 aan Europese boeren waren toegewezen, maar sinds gouverneur-generaal Van der Parra (1761-1775) feitelijk deel uitmaakten van het landgoed Buitenzorg. Op Pondok Gedeh bevond een eenvoudig buitenhuis voor de gouverneurs-generaal, dat in de kaart rechts is te herkennen. Zie ook de tekeningen van Johannes Rach op de bladen 315 onder en 316.

The map reproduced here, possibly dating from Daendels's era, covers that part of the estate *Buitenzorg* situated on the northern slopes of Mount Pangrango. *Tjisaroea* and *Pondok Gedeh* were originally plots of Company land which were allocated to European farmers after 1744 during the term of office of Governor-General Van Imhoff, but which had actually been absorbed into the *Buitenzorg* estate by Governor-General Van der Parra (1761-1775). On *Pondok Gedeh* there was a simple country residence for the Governors-General, which can be recognized to the right on the map. See also the drawings by Johannes Rach on sheets 315 below and 316.

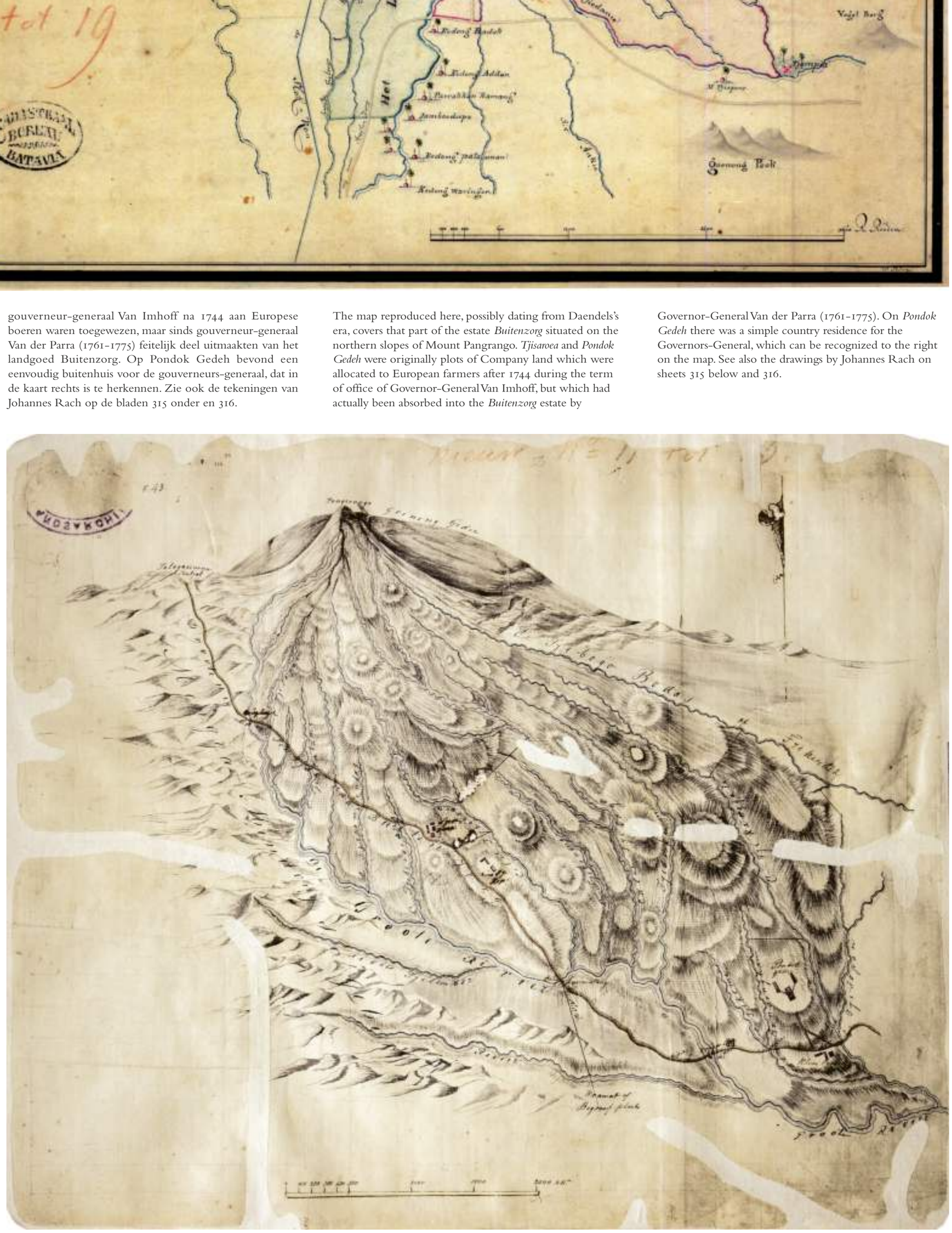

onder / below:

Arsip Nasional Republik Indonesia, F 43.

[Anoniem, ca. 1810] :
[Anonymous, c. 1810] :

[Kaart van de weg van Buitenzorg naar de Poentjak-pas, met de landen Tsjisaroea en Pondok Gedeh].

[Map of the road from Buitenzorg to the Poentjak Pass, with the estates Tjisaroea and Pondok Gedeh].

Schaalstok van 2000 R.R.n. = [ca. 1 : 48.300].
Scale-bar of *2000 R.R.n.* = [approximately 1 : 48,300].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 49 x 58 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 49 x 58 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

De hier gereproduceerde kaart, vermoedelijk uit de tijd van Daendels, bedekt het deel van het land Buitenzorg op de noordhelling van de Pangrango. Tjisaroea en Pondok Gedeh waren oorspronkelijk percelen compagniesland die onder

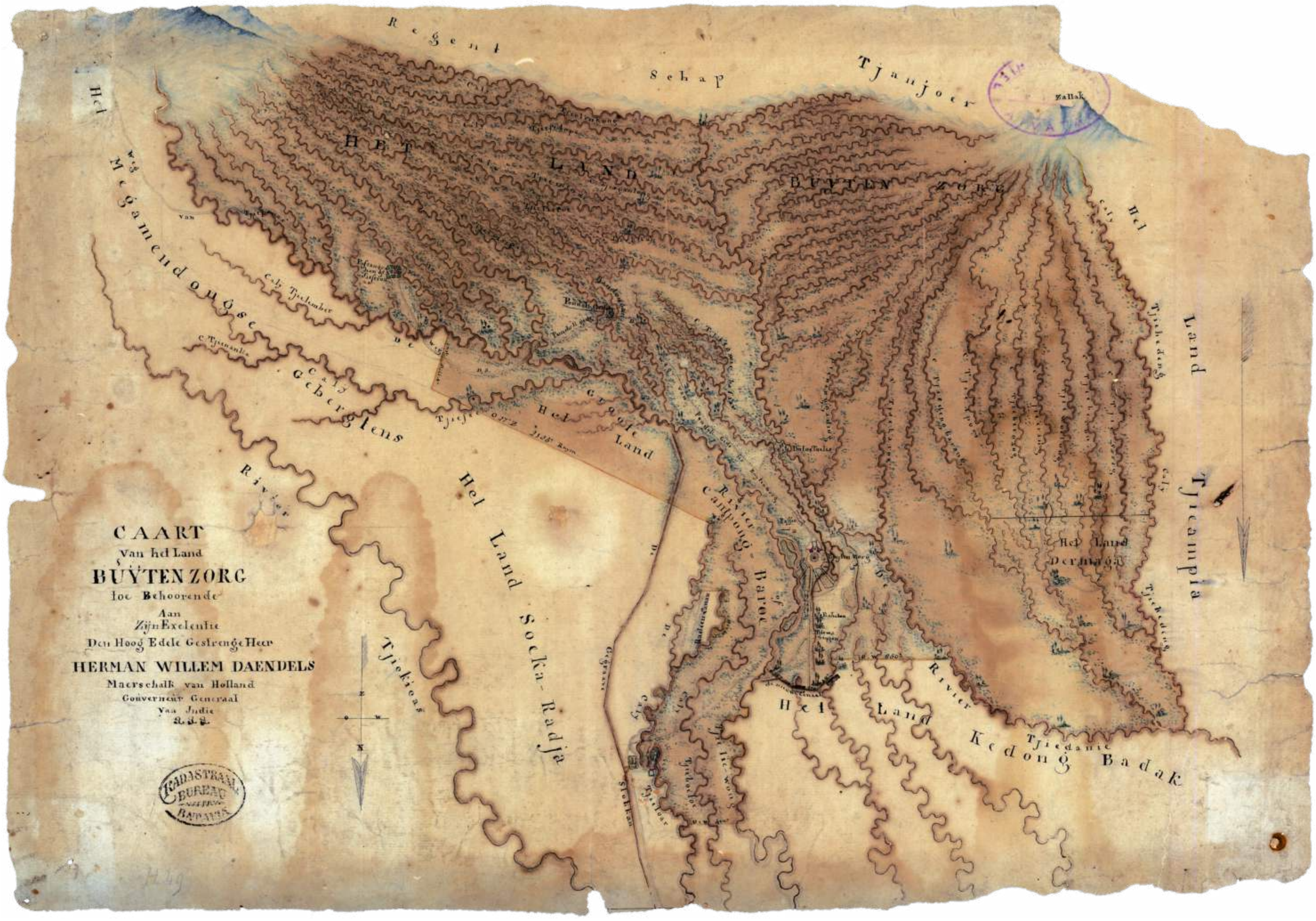
Regent schap Tjanjoer
Het Land Buyten Zorg
Het Land Cheribon
Het Land Bagelen
Het Land Kedong Badak
Het Land Dermaga
Het Land Socka-Radja
Het Groote Land
Het Gebergte
Rivier Cambang Baroe
Rivier Kedong Badak
Tjiliwong
Tjiseroea
Tjiekeas
Tjiedamie
Tjiampia
Zallak
CAART
Van het Land
BUYTENZORG
toe Behoorende
Aan
Zijn Excellentie
Den Hoog Edele Gestrenge Heer
HERMAN WILLEM DAENDELS
Maerschalk van Holland
Gouverneur Generaal
van Judie
&c. &c. &c.

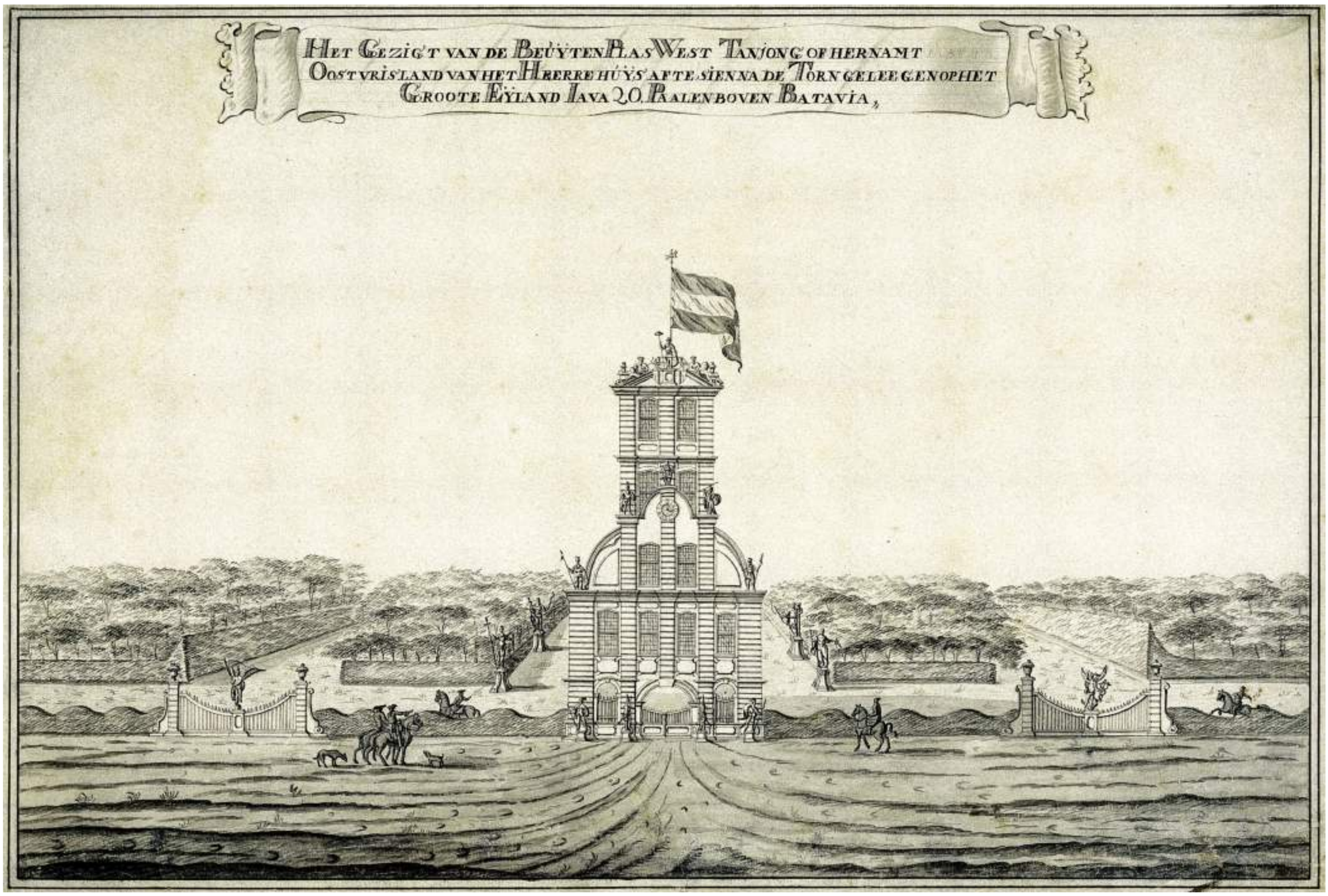
Het Gezigt van de Beuÿten Plas West Tanjong of hernamt
Oostvrisland van het Heerre huÿs af te sienna de Torn gelee genophet
Groote Eÿland Java 20 Paalen boven Batavia,

(pag. 305: / pp. 305:)

Arsip Nasional Republik Indonesia, H 49.

[Anoniem, ca. 1808] :
[Anonymous, c. 1808] :

Caart / van het Land / Buijtenzorg / toe behoorende / Aan / Zijn Exelentie / Den Hoog Edele Gestrenge Heer / Herman Willem Daendels / Maerschalk van Holland / Gouverneur Generaal / Van Indie / Etc. Etc. Etc.

Map / of the Estate / Buitenzorg / belonging to / His Excellency / The Right Honourable / Herman Willem Daendels / Marshall of Holland / Governor-General / Of the Indies / Etc. Etc. Etc.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 51 x 74 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 51 x 74 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Deze fraaie kaart met tal van opmerkelijke details laat het land Buitenzorg zien ten tijde van zijn grootste uitbreiding, onder gouverneur-generaal mr. Herman Willem Daendels (1808-1811). De residentie zelf is nog ingetekend in de vorm van voor de uitbreiding onder Daendels in 1809 en volgende jaren. Daendels liet zich het gehele landgoed kort na zijn aantreden door de Hoge Regering in onbeperkt persoonlijk eigendom toewijzen, waarna hij het later merendeels met enorme winst bij gedeelten aan particulieren verkocht. Op vergelijkbare wijze wist hij zich verder te verrijken door het paleis en de direct omliggende gronden te laten terugkopen door de Hoge Regering en in 1809 op gouvernementskosten te laten uitbreiden en verfraaien, waarna de residentie voortaan voor bewoning aan de gouverneur-generaal ter beschikking moest worden gesteld.

This fine map with numerous remarkable details shows the *Buitenzorg* estate as it was at the time of its greatest extent during the term of office of Governor-General Herman Willem Daendels (1808-1811). The residence proper has still been drawn in as it was before Daendels's extensions which were begun in 1809. Shortly after his installation, Daendels had the whole estate transferred to him as his unlimited private property by the High Government. Later, he sold off parts of it to private individuals, usually at an enormous profit. In a comparable fashion, he was later able to enrich himself even more by compelling the High Government to repurchase the palace and its surrounding grounds in 1809 and having it expanded and embellished at the Government's expense. After this the residence had to be placed at the disposal of the Governor-General.

Buitenzorg (**Bogor**). Het strategisch en koel gelegen hogere terrein aan de voet van de Salak op de plaats waar de bovenlopen van de Tjiliwoeng en de Tjisadane elkaar tot op een kilometer naderen, was in de vijftiende en vroege zestiende eeuw de locatie van de hofstad Pakoean van het laatste grote hindoerijk in West-Java, Padjadjaran. Nabij deze plaats werd omstreeks 1685 onder gouverneur-generaal Camphuys aan de voorheen Bantamse weg naar Tjileungsir, Krawang en de Preanger een versterkte buitenpost van de Compagnie aangelegd, Kampong Baroe, die aanvankelijk echter ook nog wel werd aangeduid als Padjadjaran. Door verdere ontginning en vestiging van landbouwers onder toezicht van de Bataviase kapiteins der Javanen ontstond daar omheen in de volgende decennia het land Kampong Baroe, dat uiteindelijk tot regentschap werd verheven. Op dit land, zo'n twee kilometer ten noorden van de oude hofplaats, werd vervolgens in 1744 op last van gouverneur-generaal Gustaaf Willem van Imhoff (1743-1750) begonnen met de aanleg van een buitenverblijf, Sans Souci of Buitenzorg, waarheen de gouverneur-generaal periodiek zou kunnen ontsnappen aan het drukkend hete en ongezonde Batavia. Tegelijkertijd liet hij bij Tjipanas, verder zuidoostwaarts aan de weg over de Poentjak-pas die in dat jaar was vrijgekapt, bij de warme bronnen aldaar een hospitaal en herstellingsoord inrichten, terwijl aan het noordelijke begin van de pasweg bij Tjisaroea een halteplaats of pasanggrahan kwam. Het jaar daarop, in 1745, besloot de Hoge Regering het gehele gebied tussen de weg, de bovenloop van de Tjiliwoeng en de Goenoeng Salak plus een gedeelte van het land Kampong Baroe samen te voegen tot het land Buitenzorg en dit in volledig gebruik aan Van Imhoff af te staan. De Heren Zeventien stonden kort nadien toe dat de gouverneurs-generaal Buitenzorg onder zekere beperkingen in bezit kregen en het land met buitenhuis steeds aan hun opvolgers overdeden, een praktijk die vanaf het aantreden van Alting in 1780 tot voorschrift werd en uiteindelijk pas ophield met de volledige persoonlijke toeeigening en aansluitende verkoop van het landgoed door Daendels. Pas onder zijn bewind werd Buitenzorg als landdrostambt ook een afzonderlijk bestuursgebied. Het landhuis zelf, dat dus per 1780 de officiële residentie van de gouverneurs-generaal buiten Batavia werd, was in eerste aanleg al voltooid onder Van Imhoff, maar werd in latere jaren herhaaldelijk verfraaid en uitgebreid, het meest ingrijpend in 1809 en volgende jaren op last van Daendels. Voor het paleis, zoals de residentie in de latere compagnietijd al genoemd werd, liet Mossel naar aanleiding van de opstand in Bantam in 1752 het fortje Philippine bouwen, genoemd naar een van zijn dochters. Het paleis zoals het na de grootscheepse verbouwing onder Daendels was, heeft in die vorm slechts bestaan tot 1818, toen het door een aardbeving werd beschadigd. Na het herstel in de volgende jaren, waarbij het aanzien aanzienlijk werd gewijzigd, volgde in 1834 de bijna volledige verwoesting door een tweede aardbeving, waarna het paleis geheel nieuw werd opgebouwd in de tegenwoordig nog bestaande vorm. Na de inleidende overzichtskaart op de bladen 300-301 zijn in deze atlas met betrekking tot Buitenzorg zelf en de omringende landen tussen Meester Cornelis en Tjisaroea op de bladen 302 t/m 305 en 317 in chronologische volgorde kaarten en plattegronden op middelgrote en grote schaal opgenomen, op de bladen 306 t/m 318 gevolgd door de beschikbare topografische tekeningen door Johannes Rach en anderen.

Buitenzorg (**Bogor**). In the fifteenth and early sixteenth centuries, the cool, strategically situated higher area at the foot of Mount Salak, at the place where the upper reaches of the Ciliwung and the Cisadane lie only a kilometre apart, was the site of Pakuan, the capital city of the last great Hindu kingdom in West Java, Pajajaran. In the vicinity of this site, in 1685 during the term of office of Governor-General Camphuys, a fortified Company military post was built on what had formerly been the Bantam road to Cileungsir, Karawang and the Priangan districts. Initially this post, *Kampong Baroe*, was sometimes still referred to as Pajajaran. In the next few decades, when larger areas were cleared and farmers settled there under the authority of the Batavian Captains of the Javanese, it developed into the estate *Kampong Baroe*, which was eventually raised to the status of regency. On this estate, which was located about two kilometres to the north of the old capital, Governor-General Gustaaf Willem van Imhoff (1743-1750) in 1744 ordered a country residence to be constructed, *Sans Souci* or *Buitenzorg*, where from time to time he would be able to escape from oppressively hot, insalubrious Batavia. At the same time, near the hot springs at Cipanas situated farther to the south-east on the road over the Puncak Pass which had been cleared of forest in that year, he had a hospital and convalescent ward set up, and at the northern end of the road through the pass near Cisarua, a rest-house or *pasanggrahan* was built. In the following year, 1745, the High Government decided that the whole area between the pass road, the upper reaches of the Ciliwung and Gunung Salak as well as part of the estate *Kampung Baroe* should be combined to form the *Buitenzorg* estate, which was then given to Van Imhoff for his personal use. Shortly afterwards, under certain conditions the *Heren Zeventien* agreed that Governors-General would be allowed possession of *Buitenzorg* and would hand over the estate and the mansion to their successors. This practice was applied as a rule from the installation of Alting in 1780 and ceased only with Daendels's absolute appropriation and his subsequent sale of the estate. It was also under his administration that the *Buitenzorg* estate as a shire (*Landdrostambt*) under a *Landdrost* (Sheriff) became a separate administrative area. The first construction of the country house itself, which under Alting became the official residence outside Batavia of the Governors-General in 1780, had already been completed under Van Imhoff, but in later years the house was repeatedly extended and beautified. The most drastic changes were made on Daendels's orders in 1809 and the following years. Disturbed by the rebellion in Bantam in 1752, Mossel had a small fort built in front of the *palace*, as it was already referred to in the later Company period. It was known as *Philippine*, named after one of his daughters. The palace as it appeared after the major rebuilding undertaken under Daendels only retained that form until 1818, when it was damaged by an earthquake. It was repaired in the years to folow, with some major alterations, but in 1834 Buitenzorg was almost completely destroyed by a second earthquake, after which the palace was rebuilt in the style in which it can still be seen today. Following the introductory general map on sheets 300-301, a selection of medium- and large-scale maps and plans relating to Buitenzorg proper and the surrounding estates between Meester Cornelis and Cisarua has been reproduced in chronological order on sheets 302 to 305 and 317. On sheets 306 to 318 these are followed by topographical drawings by Johannes Rach and others.

(pag. 306: / p. 306:)

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, VL 11.

[Johannes Rach, leerling of navolger, ca. 1775] :
[Johannes Rach, pupil or follower, c. 1775] :

Het Gezigt van de Beuijten Plas West Tanjong of hernamt / Oostvrisland van het Heerre huijs af te sien na de Torn geleegen op het / Groote Eijland Iava 20 Paalen boven Batavia.

View of the Estate Tandjoeng West or renamed Oostfriesland / as seen from the Mansion towards the Tower situated on the / Great Island of Java 20 Palen above Batavia.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Tandjoeng West, ongeveer halverwege Meester Cornelis en Depok, behoorde ten tijde dat een leerling of navolger van Johannes Rach deze tekening maakte toe aan de grootgrondbezitter Jan Andries Duurkoop. Deze had zijn fortuin mede gemaakt door de veeweiderij op zijn landen en de verkoop van vlees en zuivel in grote partijen aan de Compagnie; zijn rundveestapel omvatte niet minder dan 5000 dieren. Op zijn landgoed Tandjoeng West etaleerde Duurkoop zijn rijkdom onder meer door de bouw van de hier afgebeelde 25 meter hoge uitkijktoren, die in Rachs tijd een geliefd doel van uitstapjes was. De pendanttekening op blad 307 boven biedt een uitzicht vanaf de toren op het landhuis en de omringende landerijen.

At the time at which a pupil or follower of Johannes Rach made this drawing, *Tandjoeng West*, approximately halfway between Meester Cornelis and Depok, belonged to the large landowner Jan Andries Duurkoop. He had made his fortune from cattle grazing on his estates and making bulk sales of meat and dairy products to the Company; his cattle herd contained no less than 5000 beasts. On his estate *Tandjoeng West*, one of the ways in which Duurkoop displayed his wealth was by constructing the 25-metre look-out tower depicted here, which was much in favour as a place for outings in Rach's time. The pendant drawing on sheet 307 above offers a view of the mansion and the surrounding estates from the tower.

(pag. 307: / p. 307:)

boven / above:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 56.

[Johannes Rach, leerling of navolger, ca. 1775] :
[Johannes Rach, pupil or follower, c. 1775] :

Het Gezigt van de Beuijten Plas West Tanjong of hernamt Oostvris / land van de Toren af te zien Na het Herrehuijs geleegen op het Groot Eijland Iaava, 20 Paalen boven Batavia.

View of the Estate Tandjoeng West or renamed Oostfriesland / as seen from the Tower Towards the Mansion, situated on the Great / Island of Java, 20 Palen above Batavia.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, VL 12.

[Johannes Rach, leerling of navolger, 1770-1772] :
[Johannes Rach, pupil or follower, 1770-1772] :

Het Gezicht van de Beuÿten Plas West Tanjong of hernamt Oostvris,
land van de Torenaf te zien Na het Herrehúys gelegen op het Groot
Eÿland Jaava 20 Paalen boven Batavia,

Het Gezigt van Yemans van de Rijwegt af te Zien in t / verschiet de Gebergtens Leggende 27 Paalen Buijten Batavia.

View of Tjimanggis as Seen from the Road with / the Mountains in the distance Situated 27 Palen Outside Batavia.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Tjimanggis, zoals de juiste benaming van Rachs merkwaardige 'Yemans' moet zijn, was een landgoed aan de weg naar Buitenzorg ter hoogte van Depok. Afgebeeld is hier niet het iets noordwestelijker gelegen landhuis zelf, maar de pasar en wisselplaats voor de paarden aan de hoofdweg. Men kijkt hier in zuidelijke richting naar Buitenzorg, met de 'gebergtens' van de Salak en de Gedeh op de achtergrond. Zie ook het ca. 30 jaar jongere kaartje van Pieter Tency op blad 302 boven.

Tjimanggis, which is what Rach's idiosyncratic rendition *Yemans* must mean, was an estate near Depok on the road to Buitenzorg. What is shown here is not the country house, which was situated a little to the north-west, but the market and the staging-post for horses on the main road. The view here is in the direction of Buitenzorg, with the *gebergtens* (mountains) Salak and Gedeh in the background. See also the small map by Pieter Tency made around thirty years later on sheet 302 above.

boven / above:

Rijksmuseum Amsterdam, NG-400-L.

Na het Leven geteekent door Joh:s Rach A:o 1770 [leerling of navolger] :
Drawn from Life by Joh:s Rach A:o 1770 [pupil or follower] :

Het Gesigt van de Bamboeze brugh Leggende over 't / Revier d'Sappang van de beneeden Thuijn na 't Campon Baro, / op Buijten Zorg.

View of the Bamboo bridge Across the / Sappang River from the lower Garden to Kampong Baroe, / at Buitenzorg.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 38 x 53,5 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 38 x 53,5 cm.

De omschrijving van de afbeelde locatie door Rach is enigszins raadselachtig vanwege zijn vermelding van een rivier 'Sappang', maar bedoeld is hier de bamboebrug over de Tjiliwoeng die in zijn tijd bestond tussen het lager gelegen deel van de paleistuin pal ten oosten van het fortje Philippine en het land Kampong Baroe aan de overkant van de rivier; zie de plattegrond op blad 303. Op de tekening passeert de gouverneur-generaal per palankijn de brug, onder geleide van zijn lijfwacht. De Nationale Bibliotheek van Indonesië bezit een tweede versie onder nummer VL 15.

The description of the location drawn by Rach is somewhat puzzling because of the mention of a river called the *Sappang*, but what is meant here is the bamboo bridge over the Ciliwung which in his time linked the lower section of the palace garden due east of the fort *Philippine* and the estate *Kampong Baroe* on the other side of the river; see the plan on sheet 303. In this drawing, the Governor-General is crossing the bridge in a palanquin, escorted by his body guard. The National Library of Indonesia possesses a second version, with class mark VL 15.

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 59.

[Johannes Rach, 1770-1775] :

Het Gezigt van de beneden tuijn op Buijten Zorg met des / Selfs wasplaas Fonteijn Hoogtens en Berrege af te Zien / van het Speelhuijs op Campon Baro.

View of the lower garden at Buitenzorg with its / bathing place Fountain Heights and Mountains as Seen / from the Pavilion at Kampong Baroe.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Johannes Rach kijkt hier vanaf de hoogte op het land Kampong Baroe aan de oostzijde van de Tjiliwoeng in westelijke richting op de benedentuin van het paleis, met rechts van het midden de bamboebrug over de rivier die op de bovenste tekening is afgebeeld. Het paleis zelf is onzichtbaar achter het geboomte op de tegenoverliggende hoogte, die in 1817 een deel werd van 's Lands Plantentuin te Buitenzorg, nu Kebun Raya Bogor. In het Rijksmuseum Amsterdam bevindt zich een tweede versie van deze voorstelling onder nummer NG-400-M.

Here Johannes Rach is looking in a westerly direction from the height on the estate *Kampong Baroe* on the eastern side of the Ciliwung towards the lower garden of the palace, with the bamboo bridge over the river which is also shown on the topmost drawing to the right of centre. The palace itself is invisible, shrouded by the trees on the opposite height, which in 1817 became part of the *'s Lands Plantentuin* (Government Botanical Gardens) in Buitenzorg, now *Kebun Raya Bogor*. The *Rijksmuseum Amsterdam* owns another drawing of this scene, with class mark NG-400-M.

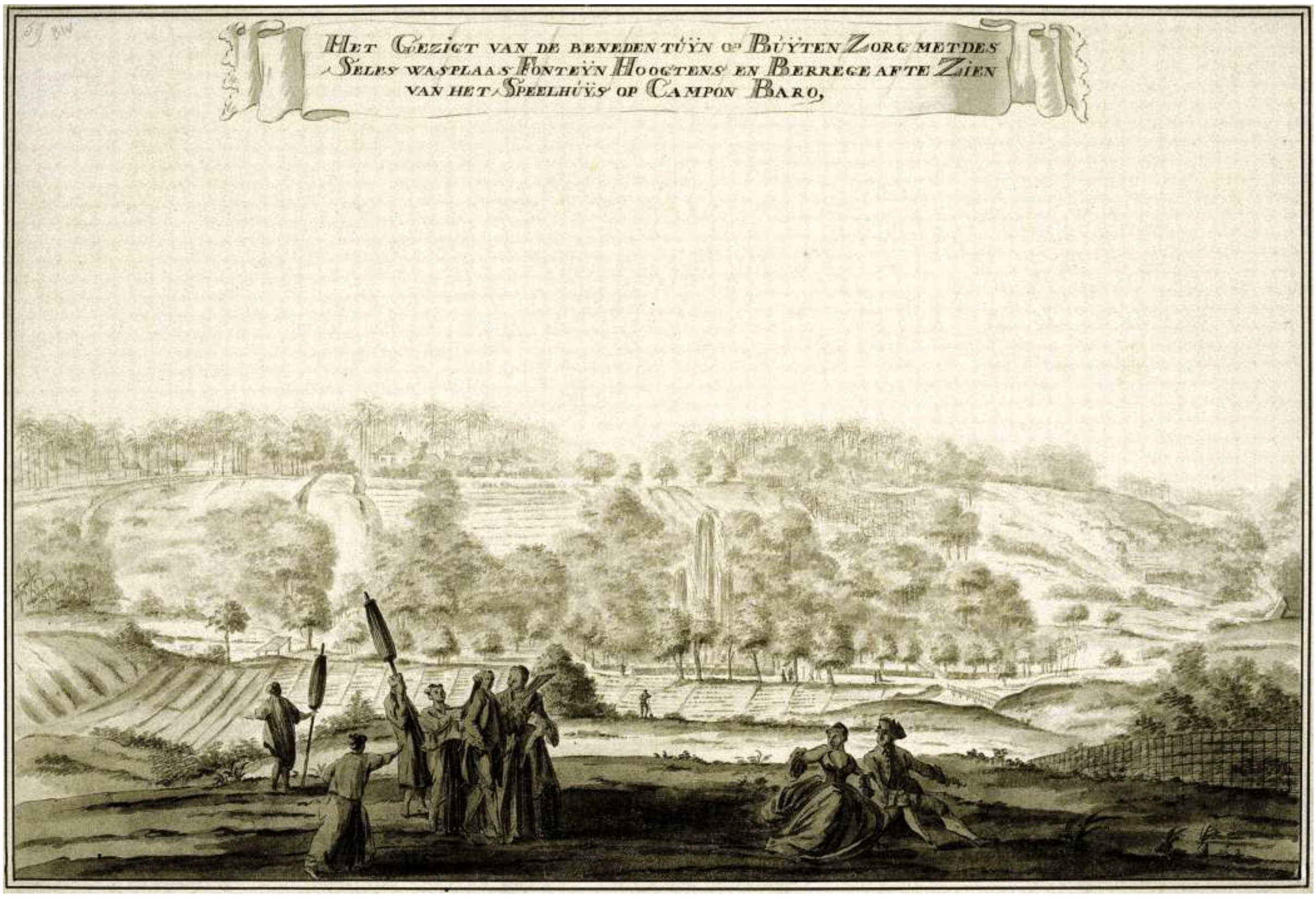
Het Gezigt van de beneden tuÿn op Buÿten Zorg met des
Selfs wasplaas Fonteÿn Hoogtens en Berrege af te Zien
van het Speelhuÿs op Campon Baro,

Het gezigt van d Asseren Coekraal benevens d berge d Sallak
en Pangrangoe, int Verschiet te Zien van het Speelhuis uyt de
Kleene thuyn op Buytensorg.

boven / above:

Rijksmuseum Amsterdam, NG-400-N.

Na het Leven geteekent door J:s Rach A:o 1769 [leerling of navolger] :
Drawn from Life by J:s Rach A:o 1769 [pupil or follower] :

Het Gesigt van d Passer en Coekraal benevens d berge d Sallak / en Pangrangoe, int Verschiet te Zien van het Speelhuijs uijt de / Kleene thuijn op Buijtensorg.

View of the Market and Cattle Corral with the mountains Salak / and Pangrango in the Distance as Seen from the / Pavilion in the Minor garden at Buitenzorg.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 37 x 53,5 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 37 x 53.5 cm.

Dit uitzicht in zuidelijke richting vanuit de tuin achter het paleis op de koekraal en de pasar laat nog eens uitkomen dat Buitenzorg in de compagniestijd behalve een koele retraite voor de gouverneurs-generaal ook een landgoed in commerciële exploitatie was, onder meer door de veeweiderij, waarvoor Van Imhoff al in 1745 de eerste runderen liet overkomen. Men ziet ook de eerste aanzetten van de plaats Buitenzorg, die zich aanvankelijk voornamelijk ten zuiden van de paleistuin uitbreidde. Het Rijksmuseum Amsterdam bezit een tweede, iets afwijkende versie van deze tekening onder nummer NG-400-S.

This view looking in a southerly direction from the garden behind the palace at the cattle compound and the market once again reveals that, during the Company era, besides being a cool retreat for the Governors-General, *Buitenzorg* was also exploited as a commercial estate. One of its businesses was cattle grazing, for which Van Imhoff had already had cattle imported in 1745. This drawing also shows the first beginnings of the settlement of Buitenzorg, of which the initial expansion was to the south of the palace grounds. The *Rijksmuseum Amsterdam* possesses a second, slightly different version of this drawing, with class mark NG-400-S.

XVII
Het Gezigt vant Heere Huys van Buyten Zorgh van voorenaf te
Zien met desseles Post Philipina van agtere int verschiet de Gebergtens,
Na het Leven Geteekend door J. Rach Leggende, 52 Paalen Buyten Batavia.
A:o 1772

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BWN 17.

Na het Leven getekend dor J:s Rach A:o 1772 [leerling of navolger] :
Drawn from Life by J:s Rach A:o 1772 [pupil or follower] :

Het Gezigt van t Heere Huijs van Buijten Zorch van vooren af te / Zien met desselfs Post Philipina van agtere int verschiet de Gebergtens, / Leggende 52 Paalen Buijten Batavia.

View of the Mansion at Buitenzorg as Seen from the front / and the Post Philippine from the rear with the Mountains in the distance, / Situated 52 Palen Outside Batavia.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

De residentie van de gouverneurs-generaal op Buitenzorg bestond in Rachs tijd uit twee aparte vleugels van twee verdiepingen, die onderling alleen waren verbonden door een overdekte galerij. Tegenover de hier afgebeelde voorzijde, de noordkant, bevond zich sinds 1752 de versterkte post Philippine. Onder gouverneur-generaal Daendels werden beide vleugels bij de verbouwing in 1809 tot één geheel samengevoegd door middel van een nieuw middengebouw; zie blad 318 boven. Bij de algehele nieuwbouw na 1834 kregen zowel het hoofdgebouw als de vleugels slechts één verdieping. In de Rach-collectie van de Nationale Bibliotheek van Indonesië bevinden zich nog twee andere versies van deze tekening, onder de nummers BW 58 en BG 17; zie ook blad 16.

In Rach's time, the residence of the Governors-General in Buitenzorg consisted of two separate two-storey wings, which were joined to each other only by a covered gallery. The fortified military post *Philippine* had stood opposite the front side on the north, which is shown here, since 1752. In the term of office of Governor-General Daendels, during the reconstruction in 1809, both wings were combined by means of a new central building; see sheet 318 above. When it was rebuilt entirely after 1834, both the main building and the two wings consisted of one storey only. In the Rach Collection at the National Library of Indonesia are two other versions of this drawing, with class marks BW 58 and BG 17; see also sheet 16.

XVI
Het Gezigt vant Heere Huys van Buyten Zorgh van Achtere
af te Zien van de Koekraal tusse de 3, en 4, pilar,
Nahet Leeven geteekend dor J:s Rach, A:o 1772.

boven / above:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BWN 16.

Na het Leeven geteekend dor J:s Rach A:o 1772 [leerling of navolger] :
Drawn from Life by J:s Rach A:o 1772 [pupil or follower] :

Het Gezigt vant Heere Huijs van Buijten Zorch van Achtere / af te Zien van de Koekraal tusse de 3: en 4: pilar.

View of the Mansion at Buitenzorg from the Rear / as Seen from the Cattle Corral between the 3: and 4: pillar.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Aan de achter- of zuidzijde van het paleis bevond zich de omheining voor het rundvee op Buitenzorg; deze koekraal is te zien links op de tekening op blad 309 boven. De hier gereproduceerde tekening van een leerling of navolger van Johannes Rach biedt een blik in noordwestelijke richting op de achtergevels en de kleine tuin, waarvan het paviljoentje geheel links waarschijnlijk het speelhuis is dat in de titel op blad 309 boven wordt genoemd. Overeenkomstige, deels iets afwijkende versies van deze voorstelling bevinden zich in de collecties van de Nationale Bibliotheek onder de nummers BG 18 en VL 13, het Rijksmuseum Amsterdam onder nummer NG-400-U en het Maritiem Museum Rotterdam onder nummer WAE 525-5; zie ook blad 16.

At the rear or southern side of the palace in Buitenzorg was a fenced compound for cattle; this corral can be seen on the left of the drawing on sheet 309 above. The drawing reproduced here by a pupil or follower of Johannes Rach offers a view looking in a north-westerly direction at the rear façade and the small garden, in which the little pavilion on the far left was probably the *speelhuijs* which is mentioned in the title on sheet 309 above. Corresponding, but slightly different versions of this representation are found the in National Library of Indonesia, with class marks BG 18 and VL 13, the *Rijksmuseum Amsterdam*, with class mark NG-400-U, and the *Maritiem Museum Rotterdam*, with class mark WAE 525-5; see also sheet 16.

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, VL 14.

[Johannes Rach, 1770-1772] :

Het Gezigt van 't Fort Philipina over Buijten Zorg / van de Rijwegt af te zien.

View of Fort Philippine at Buitenzorg / as seen from the Road.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Het fortje Philippine dat gouverneur-generaal Jacob Mossel in 1752 voor het buitenhuis liet bouwen, naar aanleiding van overvallen in de omgeving door Bantamse opstandelingen onder Kiai Tapa na hun verdrijving uit het sultanaat in dat jaar, had militair gezien niet veel meer dan symbolische betekenis. Het bestond uit een achthoekige ommuring zonder gracht met een paar stukjes veldgeschut, met in het midden een wachtverblijf met klokketorentje. In 1809 werd het bij de grote verbouwing van het paleis op last van Daendels afgebroken. Johannes Rach biedt in deze tekening een aanzicht van de post in noordwestelijke richting. Twee andere tekeningen met dezelfde voorstelling bevinden zich in de collecties van de Nationale Bibliotheek van Indonesië, onder nummer BWN 15, en het Maritiem Museum Rotterdam, onder nummer WAE 525-6.

In a military sense, the small fort *Philippine* which Governor-General Jacob Mossel had built in front of the country retreat in 1752, prompted by the attacks made in the area by Bantam rebels under the leadership of *Kyai* Tapa following their expulsion from the Sultanate in that year, had little more than a symbolic meaning. It consisted of an octagonal wall without a moat and was armed with but a few pieces of field artillery. In the centre was a guardhouse with a bell turret. It was demolished in 1809 during the large-scale rebuilding of the palace on the orders of Daendels. In this drawing, Johannes Rach offers a view of the post looking in a north-westerly direction. Two other drawings of the same scene are to be found in the National Library of Indonesia, with class markr BWN 15, and in the *Maritiem Museum Rotterdam*, with class mark WAE 525-6.

Het Gezigt van de Groote Fonteyn op Buyten Zorg of te
Zien van Boovenna Beneeden met desselfs Speelhuys Lande,
Ryen en Berge ter zyde de Groote Waater Bak.

boven / above:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 60.

[Johannes Rach, 1772-1775] :

Het Gezigt van de Groote Fonteijn op Buijten Zorg of te /Zien van Booven na Beneeden met desselfs Speelhuijs Lande / Rijen en Berge ter zijde de Groote Waater Bak.

View of the Great Fountain at Buitenzorg as Seen from / Above looking Down with its Pavilion Lands / and Mountains near the Main Water Reservoir.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

In deze tekening kijkt Johannes Rach vanaf de hoogte waarop het paleis stond in precies tegengestelde richting als in die op blad 308 onder, dus oostwaarts over de grote fontein en de Tjiliwoeng naar Kampong Baroe. De fontein in de benedentuin werd vanaf die hoogte gevoed door een gemetseld waterreservoir, dat links zichtbaar is tussen het geboomte. Het Maritiem Museum Rotterdam bezit een tweede versie onder nummer WAE525-8.

In this drawing Johannes Rach was looking downwards from the height on which the palace stood in precisely the opposite direction to that shown on sheet 308 below, namely eastwards out over the large fountain and the Ciliwung in the direction of *Kampong Baroe*. The fountain in the lower garden was fed by a brick water reservoir at a greater heigh, which can be seen to the left between the trees. Another version of this scene is in the *Maritiem Museum Rotterdam*, with class mark WAE525-8.

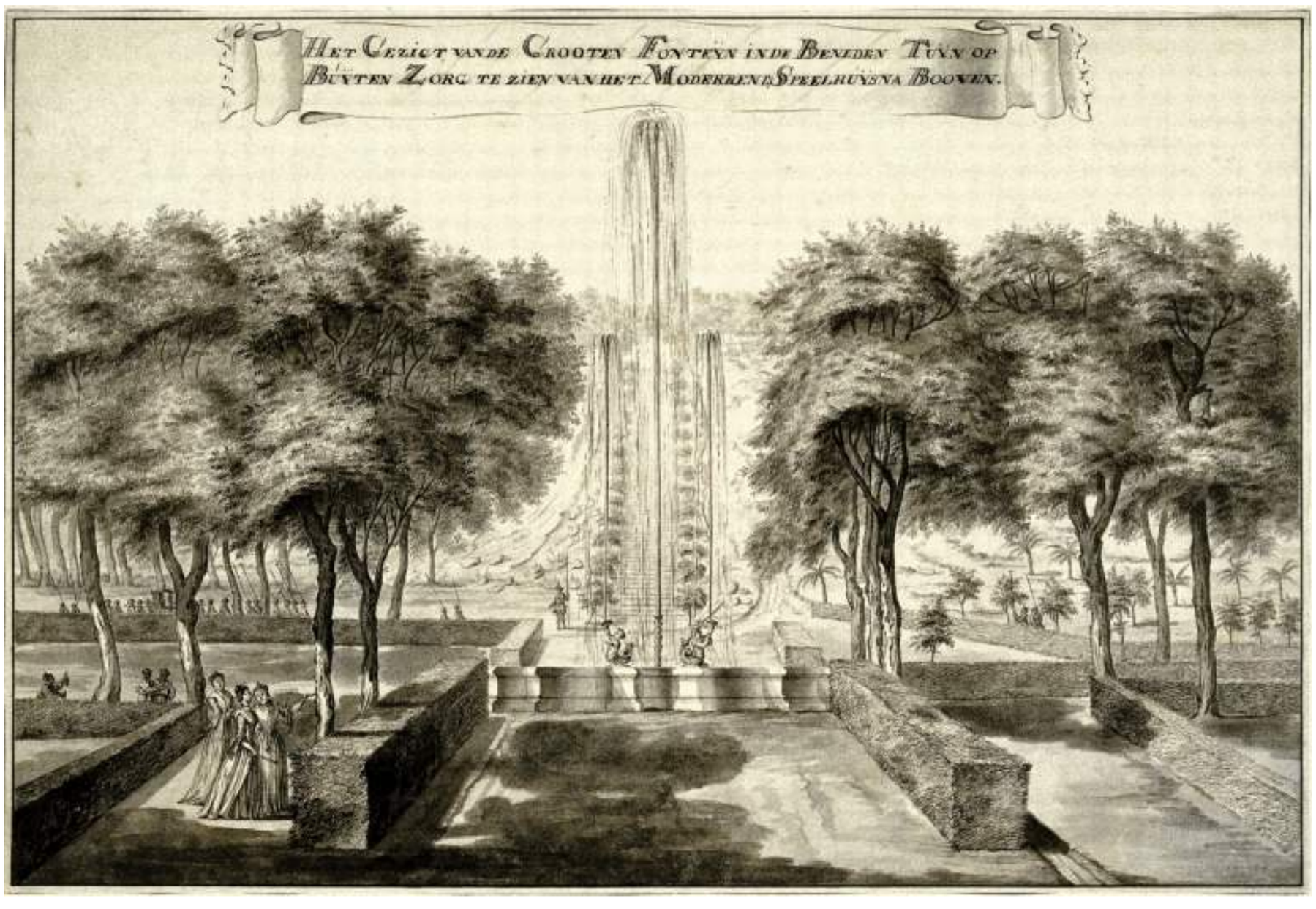

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 61.

[Johannes Rach, 1772-1775] :

Het Gezigt van de Grooten Fonteijn in de Beneden Tuijn op / Buijten Zorg te zien van het Moderrene Speelhuijs na Booven.

View of the Great Fountain in the Lower Garden at / Buitenzorg as seen when looking upwards from the Modern Pavilion.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

In omgekeerde, westelijke richting was dit in gouverneur-generaal Van der Parra's tijd het aanzicht van de fontein en de paleishoogte vanuit de benedentuin; de kijker staat hier dus met de rug naar de Tjiliwoeng. Het Maritiem Museum Rotterdam bezit een tweede versie van deze tekening onder nummer WAE 525-7.

In the opposite, westerly direction, in the time of Governor-General Van der Parra, this was the view of the fountain and the height on which the palace was built from the lower garden; hence the viewer is standing with his back to the Ciliwung. The Maritiem Museum Rotterdam possesses a second version of this drawing, with class mark WAE 525-7.

boven / above:

Maritiem Museum Rotterdam, WAE 525-9.

[Johannes Rach, 1765-1770] :

Het Gezigt van de Mandadoer zijn Huijs en Pleijn / op Buijten Zorg.

View of the Mandoer's House and Yard / at Buitenzorg.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 38 x 50,5 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 38 x 50.5 cm.

Deze vroege tekening van Johannes Rach toont de woning van de mandoer of hoofdopziener op Buitenzorg, die was belast met het toezicht op de exploitatie- en onderhoudswerkzaamheden op het landgoed. De precieze locatie van het huis is niet bekend.

This early drawing by Johannes Rach shows the house of the *Mandoer* or Chief Overseer of *Buitenzorg*, the person in charge of the running and maintenance of the estate. The exact location of the house is unknown.

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, VL 17.

[Johannes Rach, 1770-1772] :

Het Gezigt van Batotuulis alwaar de 3 Steene Beelden / Hier Zijn te Zien Effen Booven Buijten Zorg.

View of Batoetoelis where the 3 Stone Statues / Are to be Seen Just Beyond Buitenzorg.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Van de oude hofstad van Padjadjaran iets ten zuiden van het paleis van de gouverneurs-generaal resteerden in de compagniestijd slechts weinig tastbare overblijfselen. Naast enkele oude waterlopen en aarden wallen betroffen deze in hoofdzaak een groep van drie veertiende-eeuwse hindoejavaanse beelden en twee gedenkstenen met oud-Soendanese inscripties en uitgehouwen voetafdrukken, die de stichting van Padjadjaran in 1333 beschreven. De locatie van deze overblijfselen was en is naar die laatste plaatselijk bekend als Batoetoelis, 'Beschreven Steen'. In Johannes Rachs tijd waren de beelden en de stenen voor de Europeanen geliefde doelen voor uitstapjes en van beide objecten heeft hij dan ook tekeningen nagelaten. Op dit blad is de beeldengroep weergegeven, de tekening op blad 313 boven geeft de beschreven stenen weer. Van de beelden zijn nog twee andere tekeningen van of naar Rach bekend, in de Nationale Bibliotheek van Indonesië onder nummer BWN 10 en in het Rijksmuseum Amsterdam onder nummer NG-400-K.

In the Company era, there were few tangible remains of the old capital city of Pajajaran, situated a little to the south of the palace of the Governors-General. Besides some ancient water conduits and earth walls, these consisted mainly of a group of three fourteenth-century Hindu-Javanese statues and two commemorative stones with Old Sundanese inscriptions and carved footprints, which describe the founding of Pajajaran in 1333. The place where these remains are located was and still is locally known as *Batutulis*, Inscribed Stone. In Rach's time the statues and the stones were popular places among Europeans for excursions and he has left drawing of both ofthem. The group of statues is reproduced on this sheet, the drawing on sheet 313 above shows the inscribed stones. There are two other drawings of the statues by or after Rach known, in the National Library of Indonesia (class mark BWN 10) and in the *Rijksmuseum Amsterdam* (class mark NG-400-K).

Het Gezigt van Batotulis alwaar de 2 vodstappen in en Steen te Zien zin
Benevens nog een Groote Steen met desselfs Schrift Zooals het daar is
Bevonden Even Booven Buÿten Zorgh.

boven / above:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, VL 16.

Na het Leeven geteekend dor Joh:s Rach A:o 1772 [leerling of navolger] :
Drawn from Life by Joh:s Rach A:o 1772 [pupil or follower] :

Het Gezigt van Batotulis alwaar de 2 vodstappen in en Steen te Zien zin / Benevens nog een Groote Steen met desselfs Schrift Zooals het daar is / Bevonden Even Booven Buijten Zorgh.

View of Batoetoelis where the 2 footprints in a Rock are to be Seen / And another Great Rock with its Inscriptions As these were / Recorded Just Beyond Buitenzorg.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Van Johannes Rachs tekening van de stenen van Batoetoelis bestaat een tweede versie in de collectie van het Rijksmuseum Amsterdam, onder nummer NG-400-I.

There is a second version of the drawing by Johannes Rach of the stones of Batutulis in the collection of the *Rijksmuseum Amsterdam*, with class mark NG-400-I.

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, VL 18.

Na het Leven geteekend dor Joh:s Rach A:o 1772 [leerling of navolger] :
Drawn from Life by Joh:s Rach A:o 1772 [pupil or follower] :

Het Gezigt van Soeke Atie of Harten Lust te zien in de Laaste / Bogt van de Groote Tuijn Even Booven Buijten zorg.

View of Soekahati or Hartenlust to be seen in the Last / Bend of the Major Garden Just Beyond Buitenzorg.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

In de interpretatie van dr. F. de Haan heeft Johannes Rach hier een bezoek van gouverneur-generaal Van der Parra aan de regent van Buitenzorg (eigenlijk: van Kampong Baroe) weergegeven. Diens woning, Soekahati of Hartenlust, was omstreeks 1755 per contract met gouverneur-generaal Mossel verplaatst naar een terrein op het landgoed Buitenzorg, op een goede kilometer ten zuidwesten van het paleis tussen de Tjisadane en het stroompje Pakantjilan. Dit laatste ziet men vooraan in Rachs tekening, die ook in zuidwestelijke richting naar de Salak kijkt; de Tjisadane ligt verscholen in de laagte achter de regentswoning. De Nationale Bibliotheek van Indonesië bezit een tweede versie van deze voorstelling onder nummer BWN 14.

Dr. F. de Haan interprets this as a depiction by Johannes Rach of a visit by Governor-General Van der Parra to the Regent of Buitenzorg (actually: of Kampong Baroe). His residence, *Soekahati* or *Hartenlust* (Heart's Desire), was moved to a place on the *Buitenzorg* estate under the terms of a contract concluded with Governor-General Mossel in 1755. This was a little more than a kilometre to the south-west of the palace between the Cisadane and the small stream called Pakancilan. The latter can be seen in the foreground of Rach's drawing, which is looking in a south-westerly direction towards Mount Salak; the Cisadane lies hidden in the gulley behind the Regent's residence. The National Library of Indonesia possesses a second version of this representation, with class mark BWN 14.

boven / above:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, VL 19.

[Johannes Rach, 1772-1775] :

Het Gezigt van de Visvangst beneden op Soeke Atie of / Harten Lust effen boven Buijten-Sorg.

View of the Fish Trap at the lower side of Soekahati or / Hartenlust just beyond Buitenzorg.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Met de visvangst bedoelt Johannes Rach hier de visvallen die toen klaarblijkelijk in de Tji Pakantjilan op Soekahati waren aangelegd. Het bezoekende Europese gezelschap vermaakt zich op deze tekening met wandelen en jagen.

With *visvangst* (catching fish), Johannes Rach is referring to the fish traps which apparently were set in the Ci Pakancilan on *Soekahati* at that time. The visiting party of Europeans shown in this drawing can be seen enjoying themselves strolling around and hunting.

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, VL 20.

Na het Leven geteekend dor Joh:s Rach A:o 1772 [leerling of navolger] :
Drawn from Life by Joh:s Rach A:o 1772 [pupil or follower] :

Het Gezigt van Indramago 7 Paale Booven Buijten Zorg af te / zien in 't overkoomen van de Revier.

View of Dermaga 7 Palen Beyond Buitenzorg as / seen when crossing the River.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Deze tekening door een navolger van Johannes Rach laat een ander staatsiebezoek door gouverneur-generaal Van der Parra zien, namelijk aan de demang van Dermaga of Dramaga, ca. tien kilometer ten noordwesten van Buitenzorg (zie de kaart op blad 304 boven). Het merkwaardige schip achter de woning van het hoofd (tot tientallen kilometers in de omtrek bevinden zich hier geen bevaarbare rivieren!) zou door de demang in kwestie, Djawitara, zijn gebouwd als herinnering aan zijn thuisreis naar Java na een verbanning van twaalf jaar aan de Kaap.

This drawing by a follower of Johannes Rach depicts another formal visit paid by Governor-General Van der Parra, namely to the *Demang* (District Chief) of Dermaga or Dramaga, about ten kilometres north-west of Buitenzorg (see the map on sheet 304 above). The remarkable ship behind the dwelling of the chief (there are no navigable rivers here for miles around!) is said to have been constructed by the *Demang* in question, Jawitara, in commemoration of his voyage home to Java after having been exiled to the Cape for twelve years.

Het Gezigt van Indramago of 7 Paale Booven Buÿten Zorg af te
zien in 't overkoomen van de Revier,
Na het Leven geteekend dor Joh:s Rach
A:o 1772.

boven / above:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 62.

[Johannes Rach, 1770-1772] :

Het Gezigt van Indramago Binnen op het Pleijn met des / selfs Speelhuijs Fonteijn en Bruggen 7 Paale Booven / Buijten Zorg.

View of Dermaga as seen on the Square with its / Pavilion Fountain and Bridges 7 Palen Beyond / Buitenzorg.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

De tekening toont waarschijnlijk dezelfde gelegenheid, een bezoek aan de demang van Dermaga door gouverneur-generaal Van der Parra. Men kijkt nu in omgekeerde richting als op de tekening op blad 314 onder, vanaf het huis over het voorplein naar de rivier. Deze laatste is de Tjiapoes, een der zijrivieren aan de bovenloop van de Tjisadane. In het Rijksmuseum Amsterdam bevindt zich een tweede versie van deze tekening onder nummer NG-400-O.

Very likely this drawing depicts the same occasion, a visit to the *Demang* of Dermaga by Governor-General Van der Parra. Here the view is in the opposite direction to that in the drawing on sheet 314 below, looking from the house over the village square to the river. This is the Ciapus, a tributary of the upper reaches of the Cisadane. In the *Rijksmuseum Amsterdam* is another version of this drawing, with class mark NG-400-O.

Het Gezigt van Pondaccadee of te zien van beneede in de
Tuyn na Booven op't Heeren Huys Leggende 9: Paalen Booven
Buyten Zorg.

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, VL 21.

[Johannes Rach, 1770-1772] :

Het Gezigt van Pondaccadee of te zien van beneede in de / Tuijn na Booven op't Heeren Huijs Leggende 9 Paalen Booven / Buijten Zorg.

View of Pondok Gedeh as seen from the Garden below / looking upwards at the Country House Situated 9 Palen Beyond / Buitenzorg.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Het land Pondok Gedeh of Kopo op ca. vijftien kilometer ten zuidoosten van Buitenzorg, oorspronkelijk een van de landerijen die door gouverneur-generaal Van Imhoff toegewezen waren aan Europese boeren, werd onder Van der Parra feitelijk ingelijfd bij het landgoed Buitenzorg. De gouverneurs-generaal onderhielden er een eenvoudig buitenhuis, dat op deze tekening door Johannes Rach van de voorzijde is weergegeven. De Nationale Bibliotheek van Indonesië bezit een tweede versie onder nummer BWN 12. Zie ook de kaart uit Daendels' tijd op blad 304 onder.

The estate *Pondok Gedeh* or *Kopo*, which was situated around fifteen kilometres south-east of Buitenzorg, was originally one of the areas of land granted to European farmers during the administration of Governor-General Van Imhoff. Under Van der Parra it was *de facto* incorporated into the *Buitenzorg* estate. The Governors-General maintained a simple country residence there, of which the front façade is shown on this drawing by Johannes Rach. The National Library of Indonesia possesses a second version of this drawing, with class mark BWN 12. See also the map dating from Daendels's time on sheet 304 below.

Het Gezigt van Cicaros.t. Paalen Booven Buÿtenzorg afte
Zien in deBooven Tuÿn van het Speelhuÿs na Beneeden

Het Gezigt van deberg Pangarangang op Cicero 18= Paalen Booven
Buÿtenzorg van de flakten af te Zien naBooven Langs de Moes,,
Tuyn de wooning van de Mandadoer en Speel Huys.

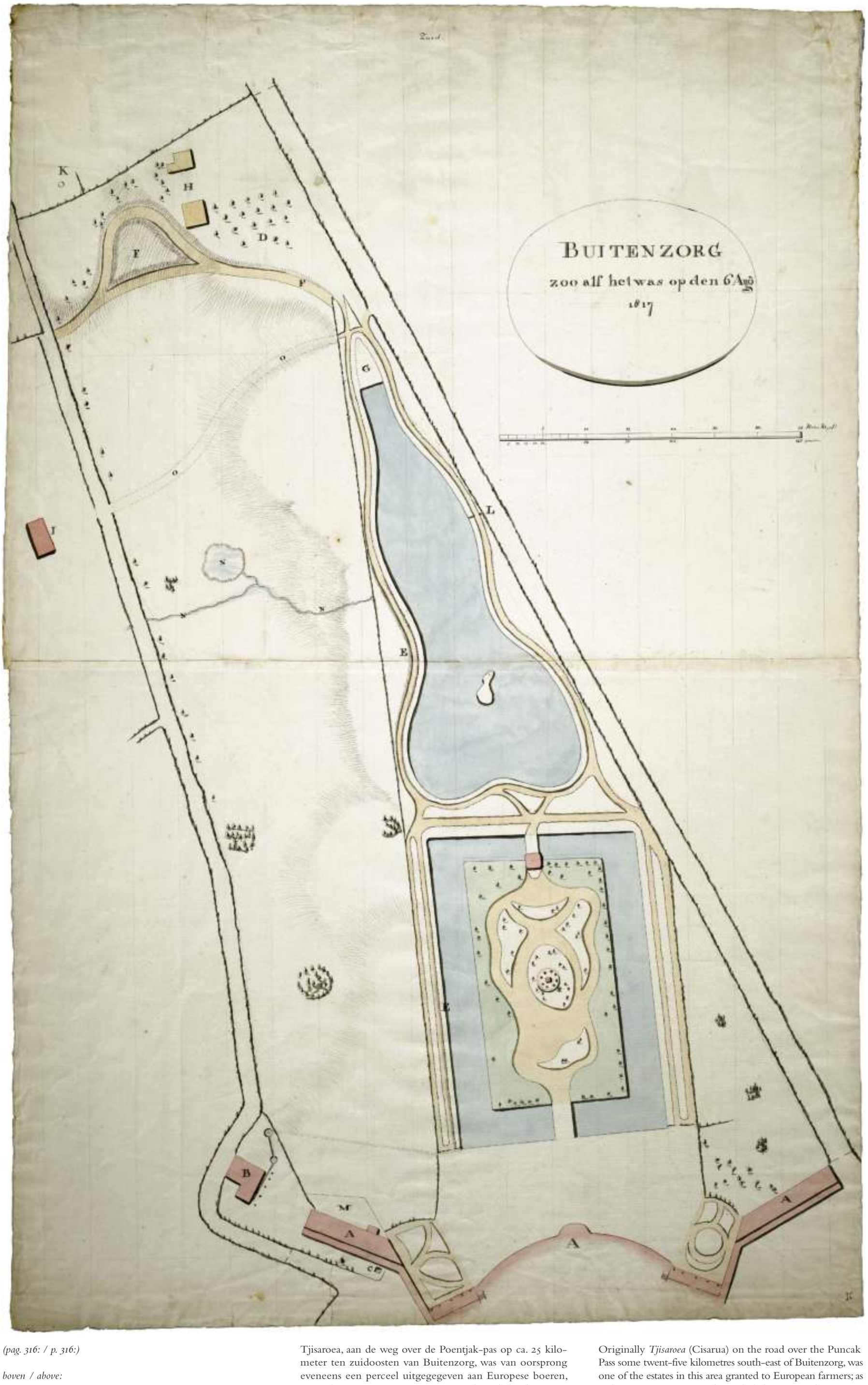

Nationaal Archief, 4.VELH 463.

[Anoniem], 1817 :
[Anonymous], 1817 :

Buitenzorg / zoo als het was op den 6 Aug. / 1817.

Buitenzorg / as it was on the 6th of August / 1817.

Schaalstok van 35 Roeden Rhynl. = [ca. 1 : 690].
Scale-bar of *35 Roeden Rhynl.* = [approximately 1 : 690].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 85 x 55 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 85 x 55 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Deze plattegrond, waarvan de legenda helaas ontbreekt, laat een gedeelte van de tuin te Buitenzorg zien aan de achterzijde – dus de zuidkant – van het paleis in augustus 1817. De aanleg was toen in Engelse landschapstijl, als resultaat van de ingrepen onder Raffles tijdens het voorafgaande Engelse tussenbestuur. Van het paleis zelf zijn alleen de achter-galerijen en -paviljoens met de buitenmuur van Daendels' middengebouw ingetekend. De zogenoemde kleine tuin met zijn speelhuisje op het rechthoekige eiland in de vijver was nog een element van de oorspronkelijke aanleg; zie ook de plattegrond op blad 303 en Johannes Rachs tekening op blad 310 boven.

This ground plan, of which the legend is unfortunately missing, shows part of the rear garden of *Buitenzorg* – that is the southern side – in August 1817. It was then laid out in the English landscape style, the result of changes made by Raffles during the preceding English Interregnum. Only the rear galleries and pavilions with the outer wall of Daendels's central building of the palace proper have been drawn in. What was known as the minor garden with its pavilion on the rectangular island in the ornamental lake was a surviving element of the original construction; see also the plan on sheet 303 and Johannes Rach's drawing on sheet 310 above.

(pag. 316: / p. 316:)

boven / above:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BWN 13.

Na het Leven geteekend dor J:s Rach A:o 1771 :
Drawn from Life by J:s Rach A:o 1771 :

Het Gezigt van Cicaro 18 Paalen Booven Buijtenzorg af te / Zien in de booven Tuijn van het Speelhuijs na Beneeden.

View of Tjisaroea 18 Palen Beyond Buitenzorg as / Seen when looking down from the Pavilion in the upper Garden.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Tjisaroea, aan de weg over de Poentjak-pas op ca. 25 kilometer ten zuidoosten van Buitenzorg, was van oorsprong eveneens een perceel uitgegegeven aan Europese boeren, waar al in 1744 tevens een pasanggrahan (halteplaats met verblijf) was gevestigd. Ook dit land werd onder Van der Parra toegevoegd aan het landgoed Buitenzorg. Op Pondok Gedeh en Tjisaroea werden onder meer groenten verbouwd voor de paleishuishouding. De tekeningen boven en onder bieden aanzichten in tegengestelde richtingen over de tuinen en gebouwen van Tjisaroea. Net als Pondok Gedeh werd Tjisaroea onder Daendels weer van het landgoed Buitenzorg gescheiden en afzonderlijk als particulier land verkocht. Van de bovenste tekening bestaat een tweede versie in de collectie van de Nationale Bibliotheek van Indonesië onder nummer VL 22.

Originally *Tjisaroea* (Cisarua) on the road over the Puncak Pass some twent-five kilometres south-east of Buitenzorg, was one of the estates in this area granted to European farmers; as early as 1744, its premises also included a *pasanggrahan* or rest-house. Under Van der Parra, this land too was incorporated into the *Buitenzorg* estate. *Pondok Gedeh* and *Tjisaroea* were used to grow vegetables for the palace household. The drawings offer views of the gardens and buildings of *Tjisaroea* looking in opposite directions. As was *Pondok Gedeh*, under Governor-General Daendels *Tjisaroea* was once more separated from the *Buitenzorg* estate and sold as a separate property to a private individual. There is a second version of the drawing above in the collection of the National Library of Indonesia, with class mark VL 22.

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, VL 23.

[Johannes Rach, 1770-1772] :

Het Gezigt van de berg Pangarangang op Cicaro 18 Paalen Booven / Buijtenzorg van de flakten af te Zien na booven Langs de moes / Tuijn de wooning van de Mandadoer en Speelhuijs.

View of Mount Pangrango at Tjisaroea 18 Palen Beyond / Buitenzorg as Seen from the plains upwards Over the vegetable / garden the Mandoer's house and the Pavilion.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

boven / above:

Nationaal Archief, 4.VELH 467.

[A.J. Latour, toegeschreven, ca. 1821] :
[A.J. Latour, attributed, c. 1821] :

[Aanzicht van de voorzijde van het paleis te Buitenzorg].

[Frontal view of the palace at Buitenzorg].

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 25 x 80 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 25 x 80 cm.

Deze tekening, waarschijnlijk van de 'dessinateur der Genie' A.J. Latour, toont de voorzijde van het paleis te Buitenzorg zoals het was na de uitbreiding en verfraaiing onder Daendels in 1809. De opmetingen voor dit aanzicht werden vermoedelijk echter pas na de aardbeving van 1818 gemaakt, in samenhang met het herstel en de uitbreiding van het paleis in de jaren 1819-1821. Daarvan bevinden zich in het Nationaal Archief vier ontwerptekeningen door Latour (4.VELH 465-466, 468-469), die hier vanwege hun uitzonderlijk grote formaten helaas niet gereproduceerd kunnen worden. De algehele nieuwbouw na de tweede aardbeving van 1834 (zie de onderste tekening) volgde in de neo-klassieke stijl, waarbij werd afgezien van een bovenverdieping.

This drawing, probably made by the *dessinateur der Genie* (draughtsman in the Engineering Corps) A.J. Latour, shows the front façade of the palace in Buitenzorg as it appeared after its expansion and embellishment during the term of office of Daendels in 1809. The surveys necessary for this view are however likely to have been made only after the earthquake of 1818, in connection with the restoration and extension of the palace in 1819-1821. The *Nationaal Archief* preserves four original plans and profiles by Latour relating to the reconstruction project (4.VELH 465-466, 468-469), all of them unfortunately far too large to be reproduced in this atlas. The completely new building which was constructed after the second earthquake in 1834 (see the drawing below) was in the neo-classical style and had no upper storey.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.VELH 464.

[Anoniem, ca. 1834] :
[Anonymous, c. 1834] :

[Aanzicht van de voorzijde van het paleis te Buitenzorg na een aardbeving].

[Frontal view of the palace at Buitenzorg after an earthquake].

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 37 x 52 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 37 x 52 cm.

Hoewel in de supplement-inventaris van kaarten en tekeningen in het Algemeen Rijksarchief door S.P. l'Honoré Naber (1914) gedateerd als 'vermoedelijk van omstreeks 1818', geeft deze anonieme tekening in werkelijkheid de voorzijde van het paleis te Buitenzorg weer na de zware aardbeving van 1834. Bij het herstel en de uitbreiding na de eerste aardbeving in 1818 was onder meer de middenvleugel verhoogd tot twee verdiepingen en bekroond met een koepeltorentje, zoals hier duidelijk is te herkennen. De schade in 1834 bleek uiteindelijk zo omvangrijk dat besloten moest worden het paleis geheel af te breken en volgens een nieuw plan te herbouwen.

Although noted as 'probably dating from about 1818' in S.P. l'Honoré Naber's supplementary inventory of maps and drawings in the *Algemeen Rijksarchief* (1914), this anonymous drawing in reality offers a view of the Buitenzorg palace from the front after the heavy earthquake of 1834. As part of the reconstruction project following the first earthquake in 1818, a second storey crowned with a domed turret had been added to the central wing, both of which are clearly shown in the drawing. The severe damage caused in 1834 eventually left the authorities with no other option than to have the old palace completely demolished and rebuilt on a new design.